

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΛΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

Αθήνα, Μάιος 2018

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Απόψεις των Κοσμητόρων των Σχολών και των Προέδρων των
Τμημάτων του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
επί «Βασικών Αρχών Δεοντολογίας και Βιοηθικής»
(Απόφαση της 18-3-2016 Συνεδρίας της Συγκλήτου)

Θεολογική Σχολή

Στην έρευνα με αντικείμενο τον άνθρωπο προσθέτουμε τις παρακάτω αρχές:

- της αντιμετώπισης του ανθρώπου ως ενός ψυχοσωματικού όλου και όχι αποσπασματικά.
- της ιερότητας της ζωής σε όλες τις φάσεις της.
- του μη εξαγιασμού των μέσων χάρη των σκοπών.
- της προστασία του εμβρύου, του παιδιού και όλων των ευαίσθητων ομάδων.
- της ισοτιμίας, της δικαιοσύνης και της ίσης μεταχείρισης των ασθενών
- της μη εμπορευματοποίησης της ζωής και του θανάτου.

(Τα Τμήματα **Θεολογίας** και **Κοινωνικής Θεολογίας** καλύφθηκαν από την απάντηση της Κοσμητείας της Σχολής τους.)

Νομική Σχολή

Οι ερευνητές κατά τη διεξαγωγή της ερευνητικής τους δραστηριότητας οφείλουν να συμμορφώνονται προς τις διατάξεις που διέπουν την κατοχύρωση και προστασία των δικαιωμάτων διανοητικής (πνευματικής και βιομηχανικής) ιδιοκτησίας και να μη δίδουν καθ'οιονδήποτε τρόπο, κατά τη δράση τους αυτή, δικαιώματα του ΕΚΠΑ και τυχόν τρίτων δικαιούχων.

- Οφείλουν να τηρούν πλήρη αρχεία για την εξέλιξη και τα αποτελέσματα ενός προγράμματος, ώστε να καθίσταται δυνατός ο έλεγχος για την ταυτοποίηση του έργου και την κατοχύρωση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, με παράλληλη λήψη κάθε εύλογου μέτρου για τη διασφάλιση του απορρήτου.
- Τα μέλη ΔΕΠ του ΕΚΠΑ και οι συνδεδεμένοι με αυτό ερευνητές αποκτούν δικαιώματα επί του προϊόντος της ερευνητικής τους δραστηριότητας κατά τις ισχύουσες διατάξεις, ιδίως του Ν. 1733/87 για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και τα πιστοποιητικά υποδειγμάτων χρησιμότητας, του Ν. 1607/1986 για τα ευρωπαϊκά διπλώματα ευρεσιτεχνίας και του Ν. 2121/1993 περί πνευματικής ιδιοκτησίας.
- Αντιστοίχως, το ΕΚΠΑ αποκτά δικαιώματα εκμετάλλευσης επί του προϊόντος της ερευνητικής δραστηριότητας, ανάλογα με τη σχέση που το συνδέει με τους εκάστοτε ερευνητές, το αντικείμενο του ανατεθέντος σε αυτούς έργου και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την πραγματοποίηση της έρευνας, κατά τα οριζόμενα στις ανωτέρω διατάξεις.

- Για να καταστεί δυνατή η άμεση κατοχύρωση και προστασία του προϊόντος της έρευνας και να βελτιστοποιηθεί η δυνατότητα οικονομικής του εκμετάλλευσης, ο ερευνητής οφείλει να ενημερώνει αμελλητί και εγγράφως τα αρμόδια όργανα του ΕΚΠΑ και να παρέχει σε αυτά κάθε απαραίτητη συνδρομή για την κατοχύρωση και διαχείριση των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας επί του έργου και την κατάρτιση συμβάσεων εκμετάλλευσης με τρίτους. Για το σκοπό αυτό, οφείλει να συμμορφώνεται με τον εκάστοτε ισχύοντα Κανονισμό του ΕΚΠΑ για την «Κατοχύρωση και Διαχείριση Διανοητικής Ιδιοκτησίας».
- Σύμβαση εκμετάλλευσης προστατευόμενου έργου ή προγράμματος στο οποίο το ΕΚΠΑ μπορεί να διεκδικήσει δικαιώματα, δε δύναται να καταρτισθεί, με οποιαδήποτε μορφή, χωρίς την προηγούμενη έγκριση των αρμοδίων οργάνων του ΕΚΠΑ.
- Σε κάθε περίπτωση, αν πρόκειται για εφεύρεση, ο ερευνητής έχει το ηθικό δικαίωμα να αναγνωρίζεται και να δηλώνεται ως εφευρέτης.

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών

(Έχουν απαντήσει τα επιμέρους Τμήματα)

Τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Δημόσιας Διοίκησης

(Καλύπτεται από το κείμενο των Γενικών Αρχών)

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

(Καλύπτεται από το κείμενο των Γενικών Αρχών)

Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

(Καλύπτεται από το κείμενο των Γενικών Αρχών)

Τμήμα Τουρκικών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών

Το Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών του ΕΚΠΑ θεωρεί ότι διέπεται και θα συνεχίσει να το πράττει από τις πιο κάτω Γενικές Αρχές Δεοντολογίας:

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

Οι ερευνητές του:

- 1) Ακολουθούν την ισχύουσα νομοθεσία, και να ενημερώνονται για τις κατευθυντήριες οδηγίες όσον αφορά στην έρευνα.
- 2) Έχουν προσωπική ευθύνη για τις πράξεις τους σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, τις διεθνείς διακηρύξεις για τη βιοηθική και τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- 3) Λαμβάνουν συγκατάθεση κατόπιν ενημέρωσης από όλους τους συμμετέχοντες στη μελέτη, οι οποίοι διατηρούν το δικαίωμα της ελεύθερης ανάκλησης της συγκατάθεσής τους.
- 4) Διασφαλίζουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων.
- 5) Οφείλουν να
Σέβονται φυλετικές, έμφυλες, θρησκευτικές, πολιτικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των συμμετεχόντων.
- 6) Να μην επηρεάζονται οι ίδιοι ή τα αποτελέσματα της μελέτης από κοινωνικούς, πολιτικούς ή οικονομικούς παράγοντες.
- 7) Οφείλουν να μην αποκρύπτουν ή αλλοιώνουν τα αποτελέσματα της μελέτης.
- 8) Οφείλουν να τηρούν πλήρη αρχεία για την εξέλιξη και τα αποτελέσματα ενός προγράμματος, ώστε να καθίσταται δυνατός ο έλεγχος, με ταυτόχρονη σε κάθε περίπτωση διασφάλιση των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας.
- 9) Οι ερευνητές, μέλη ΔΕΠ του Τμήματος Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών ΕΚΠΑ, που θα διευδύνουν ερευνητικά προγράμματα, οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία και επιβαλλόμενα επιστημονικά μέτρα για την προστασία της υγείας των εργαζομένων στα προγράμματα από ατυχήματα ή άλλες παρενέργειες που μπορεί να προκύψουν κάτω από τις ιδιαίτερες συνθήκες της έρευνας.
- 10) Οφείλουν να τηρούν τους γενικούς και ειδικούς κανόνες ασφαλείας του ΕΚΠΑ, στους χώρους της έρευνας.
- 11) Απαιτείται να τηρούν τις αρχές της χρηστής, διαφανούς και αποτελεσματικής χρηματοοικονομικής διαχείρισης.
- 12) Κατά τη σύναψη συμφωνίας χρηματοδότησης, οι ερευνητές δεν πρέπει να δέχονται όρους που διακυβεύουν την ελευθερία τους, το κύρος και τα συμφέροντα του Πανεπιστημίου κατά το σχεδιασμό, τη διεξαγωγή και τη δημοσίευση της έρευνάς τους.
- 13) Οι ερευνητές οφείλουν να αναφέρουν σε κάθε δημοσίευση τον φορέα που υπηρετούν με τον πλήρη ελληνικό και ξενόγλωσσο τίτλο του ΕΚΠΑ.

14) Οι ερευνητές ως κριτές οφείλουν να απέχουν από την λήψη αποφάσεων στις οποίες ανακύπτει θέμα σύγκρουσης συμφερόντων ή κανόνων δεοντολογίας.

15) Οι σχέσεις μεταξύ ερευνητών πρέπει να διέπονται από τις κάτωθι αρχές:

- Οι ερευνητές έχουν υποχρέωση αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ τους.

- Από τους ερευνητές οι μεν νεότεροι οφείλουν να σέβονται και να αναγνωρίζουν την εμπειρία των παλαιότερων, οι δε εμπειρότεροι ερευνητές οφείλουν να σέβονται τη προσωπικότητα, να αξιολογούν δίκαια τις ικανότητες των νεοτέρων και να τους μυούν στη μεθοδολογία και το ήθος της έρευνας, αποβλέποντας στη πρόοδο της ερευνητικής δραστηριότητας.

16) Οι ερευνητές κατά τη διεξαγωγή της ερευνητικής δραστηριότητας οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους και να μη θίγουν καθ' οιονδήποτε τρόπο δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας τρίτων, την οποία πρέπει να αποδίδουν στο δημιουργό της.

- Οποιοδήποτε πρόσωπο λαμβάνει επίσημα ή ανεπίσημα γνώση της προόδου ή του προϊόντος των ερευνών πριν από την ολοκλήρωση και δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων τους, οφείλει να τηρεί πλήρη εχεμύθεια και να απέχει από ενέργειες που αποσκοπούν στην εκμετάλλευση της γνώσης ή του προϊόντος της έρευνας προς ίδιον ή αλλότριο όφελος.

- Οι επιστήμονες του ΕΚΠΑ αποκτούν πνευματική ιδιοκτησία επί του αντικειμένου της έρευνας που διεξάγουν και των προϊόντων της ανάλογα με το βαθμό συμβολής τους.

- Επίσης, το ΕΚΠΑ αποκτά δικαίωμα επί των αποτελεσμάτων έρευνας, εφόσον διεξάγονται στις εγκαταστάσεις του ή χρηματοδοτούνται από αυτό ή γίνονται με την χρήση του ονόματός του.

- Εάν το αποτέλεσμα της έρευνας αποδώσει οικονομικά οφέλη, οι ερευνητές οφείλουν να το γνωστοποιούν εγγράφως στο Ίδρυμα και να συνάπτουν από κοινού σύμβαση εκμετάλλευσης.

16) Η έρευνα με αντικείμενο τον άνθρωπο πρέπει να διενεργείται με απόλυτο σεβασμό στην βιοηθική, σωματική και πνευματική υπόστασή του. Οι ερευνητές δεσμεύονται από τις γενικά αναγνωρισμένες αρχές:

- της αξίας του ανθρώπου και της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου

- της ελευθερίας και της ισότητας,

- της προστασίας της δημόσιας υγείας,

- της προστασίας του παιδιού και των ευαίσθητων ομάδων,

- των προσωπικών δεδομένων.

ΧΡΗΣΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΕΚΠΑ

Το Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών του ΕΚΠΑ ανέκαθεν αποδέχεται και θα συνεχίσει να το πράττει, ότι σε περιπτώσεις διεξαγωγής εξωτερικά χρηματοδοτούμενης έρευνας, στην οποία γίνεται χρήση των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού του ΕΚΠΑ, καθώς και όταν απασχολείται προσωπικό του ΕΚΠΑ, απαιτείται άδεια του οικείου οργάνου. Επίσης, δεν πρέπει λόγω της διεξαγωγής της έρευνας να παρακωλύονται οι εκπαιδευτικές και λοιπές διαδικασίες και λειτουργίες που λαμβάνουν χώρα στις εγκαταστάσεις.

Απαραίτητη προϋπόθεση χρήσης εγκαταστάσεων του ΕΚΠΑ είναι ο επιστημονικός υπεύθυνος να είναι μέλος ΔΕΠ του ΕΚΠΑ σύμφωνα με τις εκάστοτε ρυθμίσεις του νόμου, περιλαμβανομένων των ομοτίμων καθηγητών, εφόσον μετέχουν κατά το πρόγραμμα της Σχολής στην εκπαιδευτική διαδικασία. Εάν η έρευνα διεξάγεται σε χώρους εκτός ΕΚΠΑ οι εγκαταστάσεις πρέπει να είναι κατάλληλες και εί δυνατόν πιστοποιημένες.

ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΟΥΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

Το Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών του ΕΚΠΑ ανέκαθεν αποδέχεται και θα συνεχίσει να το πράττει, ότι: Ειδικές έρευνες, πρέπει να διεξάγονται σύμφωνα με την ελληνική και την ευρωπαϊκή νομοθεσία ακολουθώντας τις διεθνείς και ευρωπαϊκές συνθήκες, είναι ιδίως όσες αναφέρονται ακολούθως σε:.

*** Συμμετοχή ατόμων**

Συμμετοχή ατόμων με ειδικές ανάγκες που δεν μπορούν να δώσουν από μόνα τους τη συναίνεση τους

Συμμετοχή ατόμων μεταξύ 16-18 ετών

Συμμετοχή ατόμων κάτω των 16 ετών

Συμμετοχή ανηλίκων

Συμμετοχή ενηλίκων εθελοντών

Συμμετοχή ειδικής ομάδας ασθενών

Ευαίσθητες πληθυσμιακές ομάδες

Έγκλειστοι φυλακών

Τρόφιμοι ψυχιατρικών δομών (ψυχιατρεία, κέντρα ψυχικής υγείας, οικοτροφεία, ξενώνες κ.λπ.)

Όπως και ότι: ειδικές έρευνες, πρέπει να διεξάγονται σύμφωνα με την ελληνική και την ευρωπαϊκή νομοθεσία ακολουθώντας τις διεθνείς και ευρωπαϊκές συνθήκες, είναι ιδίως όσες αναφέρονται ακολούθως σε:

*Ομάδες με ιδιαίτερα φυλετικά, θρησκευτικά ή πολιτισμικά χαρακτηριστικά

Φιλοσοφική Σχολή

(Καλύπτεται από τις απαντήσεις των επιμέρους Τμημάτων)

Τμήμα Φιλολογίας

Το Τμήμα Φιλολογίας μέσω των μαθημάτων του που αφορούν στη μελέτη και τον σχολιασμό της ελληνικής Γραμματείας και λογοτεχνίας από την αρχαιότητα ως τις μέρες, παρέχει στους φοιτητές ένα μεγάλο πλήθος κειμένων ως έμπρακτων παραδειγμάτων των κανόνων δεοντολογίας σε όλες τις εκφάνσεις του βίου και ειδικότερα εντός του χώρου της επιστήμης και της έρευνας.

Σημειώνουμε, λοιπόν, επιπλέον:

1. Αντικειμενικότητα και αμεροληψία στη λήψη αποφάσεων των διαφόρων οργάνων ερευνητικών προγραμμάτων.
2. Συμβολή στη βοήθεια ατόμων με ειδικές ανάγκες, μειονοτήτων κ.λ.π.
3. Επιλογή και όχι επιβολή των αντικειμένων της έρευνας με τη συνεργασία του διευθύνοντος το ερευνητικό πρόγραμμα με τους ερευνητές.
4. Αντικειμενική παρουσίαση και αποτίμηση της συνεισφοράς εκάστου στο ερευνητικό έργο.
5. Φροντίδα για τις καλύτερες δυνατές συνθήκες στους χώρους εκπαίδευσης και έρευνας.
6. Εγκατάσταση συστημάτων νέας τεχνολογίας, συντήρηση, ανανέωση και εκμάθηση της λειτουργίας τους.

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Βασικές αρχές δεοντολογίας έρευνας στην ιστορία, την αρχαιολογία και την ιστορία της τέχνης.

Όλες οι έρευνες που διεξάγονται από μέλη του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας ή υπό την αιγίδα του οφείλουν να ακολουθούν απαρεγκλίτως τις γενικές αρχές δεοντολογίας και βιοηθικής του ΕΚΠΑ. Επιπλέον όλες οι ιστορικές και αρχαιολογικές έρευνες οφείλουν:

- Να διέπονται από όσα ορίζει το εθνικό νομικό και ευρύτερα δεσμικό πλαίσιο της χώρας διεξαγωγής τους.

- Περιπτώσεις που δεν καλύπτονται από την εθνική νομοθεσία πρέπει να διέπονται από την ευρωπαϊκή και τη διεθνή νομοθεσία.
- Οι αρχαιολογικές έρευνες στην Ελλάδα οφείλουν να ακολουθούν τον νόμο 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς».
- Να εξαιρούν μνημεία ή άλλα πολιτιστικά αγαθά για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι κυκλοφορούν είτε παράνομα (π.χ. προϊόντα λαθρανασκαφών) είτε κατά παράβαση της νομοθεσίας της χώρας προέλευσής τους.
  - Στις περιπτώσεις ερευνών σχετικών με ιδιωτικές συλλογές αρχαιοτήτων, τα εξεταζόμενα μνημεία πρέπει να έχουν τεκμηριωμένα νόμιμη προέλευση.
- Να τηρούν τη βέλτιστη δυνατή μεθοδολογία και να υιοθετούν ερευνητικές πρακτικές υψηλών προδιαγραφών. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στη συλλογή και τεκμηρίωση της πρωτογενούς μαρτυρίας (αρχεία, υλικά κατάλοιπα, προφορικές μαρτυρίες κ.ά).
  - Όλες οι έρευνες και εργασίες που αναπτύσσονται σε μουσειακούς χώρους οφείλουν να ακολουθούν τις αρχές του Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων - ICOM (<http://icom.museum/the-vision/code-of-ethics/>), ο οποίος δεσμεύει και καθοδηγεί τόσο φυσικά πρόσωπα επαγγελματίες στο χώρο των μουσείων όσο και μουσειακούς οργανισμούς.
  - Η διατήρηση και η διαχείριση αρχειακών συλλογών με σκοπό τη διάθεσή τους στην ιστορική έρευνα πρέπει να ακολουθούν τις αρχές που ορίζονται από το Διεθνή Κώδικα Δεοντολογίας των Αρχειονόμων (http://www.eae.org.gr/pub/pub4_codl.html), ο οποίος δεσμεύει και καθοδηγεί φυσικά πρόσωπα, επαγγελματίες και δεσμούς στο χώρο των αρχείων.
  - Όλες οι έρευνες και ειδικά οι αρχαιολογικές έρευνες πεδίου οφείλουν να διαδέτουν σαφές και αναλυτικό πλαίσιο πρόβλεψης για τη διατήρηση των υλικών καταλοίπων του παρελθόντος που φέρνουν στο φως, βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη, με σκοπό τη διασφάλιση της αειφορίας των αρχαιοτήτων.
- Να προβλέπουν τη βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη διατήρηση πλήρους αρχείου πεπραγμένων. Η απαίτηση αυτή είναι ακόμη εντονότερη στις αρχαιολογικές έρευνες πεδίου, οι οποίες αναπόφευκτα καταστρέφουν τους συσχετισμούς της αρχαιολογικής μαρτυρίας με το ταφονομικό τους πλαίσιο,

αλλά και στις έρευνες προφορικής ιστορίας ή άλλες έρευνες που περιλαμβάνουν προφορικές συνεντεύξεις.

- Να διαδέτουν σαφές, αναλυτικό και υλοποιήσιμο πρόγραμμα διάχυσης των αποτελεσμάτων της έρευνας στους ειδικούς αλλά και το ευρύτερο κοινό.
- Να διαδέτουν έντονα εκπαιδευτικό χαρακτήρα καταρχάς σε σχέση με τις φοιτήτριες και τους φοιτητές που συμμετέχουν σε αυτές αλλά και αναφορικά με ομάδες του ευρέως κοινού (π.χ. μαθητές σχολείων και γενικά μέλη της τοπικής κοινωνίας).
- Να διεξάγονται με σεβασμό στις αντίστοιχες θρησκευτικές πεποιθήσεις, καθώς και στις υπόλοιπες παραδόσεις που σχετίζονται με τη σημασία χώρων λατρείας, τόπων μνήμης ή άλλων συλλογικά φορτισμένων τόπων στους οποίους διεξάγονται.
- Να διεξάγονται με σεβασμό στο βιολογικό (σκελετικό και άλλο) υλικό που εξετάζουν, τους νεκρούς, καθώς και τις σχετικές παραδόσεις των φυλετικών, πολιτισμικών, θρησκευτικών ή άλλων ομάδων από τις οποίες προέρχονται και οι οποίες είναι υπεύθυνες για τη διαχείριση των καταλοίπων αυτών.
- Να σέβονται τις παραδόσεις και τους τρόπους ζωής των κοινοτήτων όπου διεξάγονται και να καλλιεργούν κατά το δυνατόν ενεργά θετικές σχέσεις με τις κοινότητες αυτές.
- Να εξασφαλίζουν τη συναίνεση των πληροφορητών-τριών που ενδέχεται να συμμετέχουν στις έρευνες αυτές (π.χ. εθνοαρχαιολογικές, αρχαιολογικής εθνογραφίας, δημόσιας αρχαιολογίας, μουσειακών σπουδών, προφορικής ιστορίας κ.ά.) με οποιοδήποτε τρόπο (π.χ. προφορικές συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια αποτύπωσης γνώμης κ.ά.). Επιπρόσθετα πρέπει να:
  - προηγείται πλήρης ενημέρωση των πληροφορητών-τριών,
  - επιλέγεται ο κατάλληλος χώρος αφήγησης,
  - προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα των συμμετεχόντων,
  - υπάρχει απόλυτος σεβασμός στα δικαιώματα και τον τρόπο σκέψης τους,
  - τους παραχωρείται αντίγραφο των μαρτυριών τους,
  - συμφωνούνται και να καταγράφονται οι λεπτομερείς όροι χρήσης της προφορικής μαρτυρίας.

Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής Ψυχολογίας

Προσδίδουν τα παρακάτω:

1. Η ενήμερη συγκατάθεση (informed consent) των υποκειμένων της έρευνας

Οι ερευνητές πρέπει να παρέχουν πλήρη ενημέρωση στους συμμετέχοντες για τους στόχους τους. Επιπλέον, οι ερευνητές οφείλουν: (α) να ενημερώνουν τα υποκείμενα της έρευνας για πιθανές ωφέλειες ή βλάβες από αυτήν, (β) να ενημερώνουν για την πολιτική τους σε σχέση με τα θέματα της ανωνυμίας, της πιθανής χρήσης των δεδομένων από άλλο φορέα, ή της κατάθεσής τους σε αρχεία, (γ) να μην χρησιμοποιούν τα δεδομένα της έρευνας για άλλο σκοπό εκτός από αυτόν για τον οποίο έχουν ενημερωθεί τα υποκείμενα της έρευνας και (δ) να έχουν την έγγραφη συγκατάθεση των ερευνώμενων.

2. Η διαφύλαξη της αξιοπρέπειας των συμμετεχόντων στην έρευνα & η μη-εργαλειοποίησή τους

Στο πλαίσιο αυτό πρέπει οι έρευνες να διασφαλίζουν πως οι ερευνητές δεν θα ζημιώνουν ούτε τα πρόσωπα που εμπλέκονται στην έρευνά τους, ούτε θα επηρεάζουν την ομαλή λειτουργία των κοινωνικών συνόλων στα οποία τα πρόσωπα αυτά ανήκουν. Σημαντικές είναι στο πλαίσιο αυτό μέθοδοι προσέγγισης ειδικών ομάδων πληθυσμού που έχουν τις δικές τους κλειστές μικροκοινωνιολογίες όπως είναι, για παράδειγμα, η περίπτωση ερευνών σε κοινωνίες Roma.

3. Δήλωση μη-σύγκρουσης συμφερόντων (conflict of interests disclosure)

Ο ερευνητής οφείλει εκ των προτέρων να δηλώνει ρητά πως η έρευνά του δεν επηρεάζεται από συμφέροντα ούτε συγκρούεται με τέτοια. Η πρακτική αυτή στο εξωτερικό εφαρμόζεται ήδη ακόμη και σε ερευνητικές δημοσιεύσεις, πόσω μάλλον σε ερευνητικά προγράμματα.

4. Τήρηση του απορρήτου των προσωπικών δεδομένων

Ιδίως αυτών που αφορούν σε ευαίσθητα προσωπικά στοιχεία των συμμετεχόντων στην έρευνα, όπως το δρώμενο, οι ερωτικές προτιμήσεις, κ.ά.τ.

Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ψυχολογίας

Δεοντολογία Ψυχολογικής Εμπειρικής Έρευνας

Εισαγωγή

Οι ψυχολόγοι διεθνώς, προκειμένου να μελετήσουν τη συμπεριφορά των οργανισμών, όπως αυτή αντανακλά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες των οργανισμών αυτών, προβαίνουν σε μετρήσεις μέσω δημοσκοπικών μεθόδων, ερευνητικής παρατήρησης, πειραματικών χειρισμών και υπό συνθήκες αξιολόγησης

της συμπεριφοράς, μέσω συνεντεύξεων, καθώς και μέσω ερευνητικών παρεμβάσεων και δημιουργίας των κατάλληλων συνθηκών με στόχο την παρατήρηση βελτίωσης ή αλλαγής της συμπεριφοράς.

Τα άτομα που συμμετέχουν ως πηγές ερευνητικών στοιχείων σε τέτοιες ερευνητικές μελέτες έχουν αναφαίρετα δικαιώματα, τα οποία οι ψυχολόγοι καλούνται να μην παραβιάσουν κατά τη διεξαγωγή εμπειρικών ερευνητικών μελετών. Σε πολλές περιπτώσεις όμως είναι το ίδιο το ερευνητικό αντικείμενο που δημιουργεί ερωτήματα και ηθικά διλήμματα ως προς τη διεξαγωγή μιας έρευνας. Ταυτοχρόνως, ο ψυχολόγος που έχει εκπαιδευτεί στην εμπειρική έρευνα και τις τεχνικές της αντιμετωπίζει ένα ακόμη ηθικό δίλημμα, αυτό του να μην προχωρήσει στην ερευνητική μελέτη λόγω πιθανής παραβίασης των δικαιωμάτων των συμμετεχόντων, γνωρίζοντας όμως ότι η μελέτη αυτή είναι χρήσιμη και σημαντική επιστημονικώς και κοινωνικώς.

Από τα ανωτέρω γίνεται σαφές ότι η Ψυχολογική Εμπειρική Έρευνα διεξάγεται διαρκώς με το βλέμμα στραμμένο τόσο στην επιστήμη και την αναζήτηση της επιστημονικής αλήθειας, όσο και στο σεβασμό το δικαιωμάτων των συμμετεχόντων και την ελαχιστοποίηση των όποιων κινδύνων για αυτούς.

Τα μέλη ΔΕΠ, καθώς και οι φοιτητές και φοιτήτριες του Τμήματος Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών υπηρετούν την ψυχολογική επιστημονική έρευνα σύμφωνα με τα επιστημονικά και δεοντολογικά διεθνή πρότυπα τα τελευταία 32 έτη, είτε ως μέλη του Τομέα Ψυχολογίας του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (έως το 1993), είτε ως μέλη του Προγράμματος Ψυχολογίας του Τμήματος ΦΠΨ (1993-2013), είτε ως μέλη του αυτονόμου Τμήματος Ψυχολογίας (2013 και εφεξής). Είναι πλέον αναγκαίο και σύμφωνο με τις οδηγίες του Ιδρύματος να συγκεκριμενοποιηθούν οι καθοδηγητικές αρχές εμπειρικής ψυχολογικής έρευνας εντός και του γενικότερου πλαισίου λειτουργίας της Επιτροπής Δεοντολογίας-Βιοηθικής του ΕΚΠΑ που συνεστήθη το 2016. Στόχος είναι να καταγραφούν σε ένα επεξηγηματικό και χρηστικό κείμενο-οδηγό, ώστε οι ερευνητές και ερευνήτριες¹ του χώρου να είναι ενήμεροι για τις υποχρεώσεις τους και τους κανόνες που πρέπει να ακολουθούν, ώστε και να αποφευχθούν τα ηθικά διλήμματα που πολλές φορές αποτελούν αναιτίως τροχοπέδη για την επιστημονική γνώση.

Διεθνώς, υπάρχουν διαθέσιμοι αντίστοιχοι Οδηγοί Δεοντολογίας στην ψυχολογική εμπειρική έρευνα (της American Psychological Association, της

---

¹ Από το σημείο αυτό και έπειτα, μόνο και μόνο για να διευκολυνθεί η ανάγνωση του κειμένου, θα χρησιμοποιείται το αρσενικό γένος.

British Psychological Society, της International Test Commission, κ.ά.). Το παρόν κείμενο στηρίζεται στους ανωτέρω Οδηγούς Δεοντολογίας. Επίσης αξιοποιήθηκαν διεθνή και ελληνικά συγγράμματα μεθοδολογίας επιστημονικής έρευνας, στα οποία υπάγεται η ενότητα "δεοντολογία έρευνας" διεθνώς.

Στη συνέχεια παρατίθενται μερικές βασικές μεθοδολογικές παράμετροι που διέπουν την εμπειρική ψυχολογική έρευνα. Αμέσως μετά παρατίθενται οι βασικοί τομείς δεοντολογίας που θα πρέπει να απασχολούν τον ψυχολόγο-ερευνητή, ορισμένοι βασικοί άξονες για τον καθέναν από αυτούς τους τομείς και, γ) στο τέλος αυτού του γενικού κειμένου παρατίθεται ηλεκτρονικός σύνδεσμος για την ανάγνωση και χρήση λεπτομερούς οδηγού δεοντολογικών αρχών στην ψυχολογική εμπειρική έρευνα, όπως ισχύει για το Τμήμα Ψυχολογίας του ΕΚΠΑ.

Βασικές μεθοδολογικές παράμετροι της Ψυχολογικής Εμπειρικής Έρευνας

Η έρευνα στην ψυχολογία, όπως και σε πολλούς άλλους επιστημονικούς κλάδους, είναι πολυσχιδής και πολύμορφη. Η πολυμορφία της αποτελεί συνάρτηση πολλών επιμέρους παραμέτρων: α) του ερευνητικού στόχου, β) του επιπέδου ελέγχου των εξωγενών παραγόντων, γ) του πληθυσμού-στόχου, δ) της ερευνητικής στρατηγικής, ε) της μεθόδου δειγματοληψίας, στ) των μέσων συλλογής των ερευνητικών στοιχείων, ζ) των μετρικών χαρακτηριστικών, κ.ά., ενώ ταυτοχρόνως υποδιαιρείται σε μεγάλους τομείς, όπως: α) έρευνα στον άνθρωπο ή σε άλλους ζωικούς οργανισμούς, β) έρευνα ποσοτικού τύπου ή έρευνα ποιοτικού τύπου, γ) έρευνα βασική ή εφαρμοσμένη, δ) αιτιακών σχέσεων έρευνα ή νατουραλιστική, ε) έρευνα σύγκρισης μεταξύ ομάδων ή πειραματικών συνθηκών, στ) έρευνα εστιασμένη σε δείγμα ή σε μία ομάδα συμμετεχόντων ή ακόμη και σε έναν μόνον συμμετέχοντα, κ.ο.κ. Για κάθε τύπο ψυχολογικής έρευνας, πέραν των πολυπληθών κανόνων και μεθόδων αναζήτησης της επιστημονικής γνώσης, απαιτείται και η τήρηση κοινών ή και ειδικών στην κάθε περίπτωση κανόνων δεοντολογίας και ηθικής. Για παράδειγμα, η ψυχολογική έρευνα μπορεί να διεξάγεται στον ανθρώπινο πληθυσμό και να μελετά την ανθρώπινη συμπεριφορά, όπου γενικώς ισχύουν οι δεοντολογικές αρχές της διασφάλισης της ανωνυμίας (*confidentiality*), της προστασίας της ιδιωτικότητας (*privacy*), της εν επιγνώσει συναίνεσης (*informed consent*) και άλλες, ενώ στην ψυχολογική έρευνα σε μη-ανθρώπινους οργανισμούς ισχύουν άλλες βασικές αρχές δεοντολογίας. Ακολουθώντας παρατίθενται εν συντομία μερικές από τις γενικές αρχές που διέπουν τη δεοντολογία στην ψυχολογική έρευνα.

Κύριοι άξονες δεοντολογίας στην Ψυχολογική Εμπειρική Έρευνα

Σεβασμός δικαιωμάτων των συμμετεχόντων

Ο ερευνητής προστατεύει τους συμμετέχοντες από κινδύνους, σέβεται την ελευθερία, την αξιοπρέπεια και την αυτοδιάθεσή τους. (Η αναλυτική περιγραφή των όσων ακροδιγώς αναφέρονται στο παρόν κείμενο είναι διαθέσιμη μέσω του ηλεκτρονικού συνδέσμου στο τέλος του κειμένου).

Στοιχεία ερευνητικού σχεδιασμού

Ο ερευνητής, στο μέτρο του εφικτού και με ευρεία γνώση της βιβλιογραφίας, σχεδιάζει με σαφήνεια και πληρότητα τα διάφορα ερευνητικά στάδια λαμβάνοντας υπ' όψιν τις δεοντολογικές απαιτήσεις της έρευνάς του, ενώ είναι υποχρεωμένος να προστατεύει τα ερευνητικά δεδομένα του από την όποια έξωθεν κακόβουλη χρήση.

Εν επιγνώσει συγκατάθεση

Αποτελεί πολύ σημαντική διαδικασία, με την οποία ο ερευνητής θα αποφύγει πιθανούς κινδύνους για τους συμμετέχοντες, θα διασφαλίσει την αυτοδιάθεση και τη δυνατότητα ανατροφοδότησης με τρόπους που είναι και μεθοδολογικά αλλά και δεοντολογικά ορθοί και θα εξασφαλίσει τη συναίνεση συμμετοχής των μελών του δείγματος στην έρευνα, ει δυνατόν ενυπόγραφα, διασφαλίζοντας όμως πάντα την ανωνυμία. Ειδικές μέθοδοι απαιτούνται σε διαχρονικές έρευνες και σε ειδικούς πληθυσμούς, ενώ η συγκατάθεση των συμμετεχόντων βασίζεται στη δημιουργία και χρήση ενημερωτικού μονοσέλιδου, καθώς και σε προφορική ενημέρωση περί των στόχων της έρευνας.

Μέθοδος της σκόπιμης απόκρυψης στοιχείων του ερευνητικού σχεδιασμού

Για μεθοδολογικούς λόγους επιτρέπονται χειρισμοί και τεχνικές που θα έχουν εγκριθεί από την Επιτροπή Δεοντολογίας-Βιοηθικής του ΕΚΠΑ, ενώ σε κάθε περίπτωση οι πραγματικοί στόχοι της έρευνας αποκαλύπτονται εκ των υστέρων στους συμμετέχοντες (*debriefing*). Λαμβάνεται μέριμνα για την αποφυγή οποιουδήποτε κινδύνου για τους συμμετέχοντες, ενώ δεν πρέπει να παρερμηνεύεται με κανέναν τρόπο η διενέργεια της έρευνας ως άσκηση εξουσίας.

Αποφυγή έκθεσης των συμμετεχόντων σε κίνδυνο

Ο ερευνητής θα πρέπει να έχει υπ' όψιν και να αποφεύγει μια σειρά κινδύνων που αφορούν τόσο στην ερευνητική διαδικασία, όσο και στις επιπτώσεις αυτής. Άλλοι κίνδυνοι αφορούν στην άκριτη κοινοποίηση των ερευνητικών στοιχείων, στη συλλογή επώδυνων για τους συμμετέχοντες πληροφοριών, σε πιθανή ενεργοποίηση προκαταλήψεων, ενώ ο κίνδυνος λόγω συμμετοχής στην έρευνα δεν θα πρέπει να υπερβαίνει εκείνον που φυσιολογικά ισχύει εκτός συνθηκών έρευνας.

Διασφάλιση της ανωνυμίας και της μη αναγνωρισιμότητας

Η πλήρης διασφάλιση της ανωνυμίας και μη αναγνωρισιμότητας των συμμετεχόντων και του απορρήτου των προσωπικών τους στοιχείων, καθώς και των ατομικών ερευνητικών δεδομένων είναι μέγιστη υποχρέωση του ερευνητή, ενώ χρησιμοποιούνται ειδικές μέθοδοι όταν ο ερευνητικός σχεδιασμός απαιτεί την επώνυμη συμμετοχή στην έρευνα, ώστε η χρήση των προσωπικών δεδομένων να περιοριστεί *αυστηρά και μόνο στο πλαίσιο των σκοπών της έρευνας*.

Έρευνα σε ειδικούς πληθυσμούς

Απαιτείται ειδική συγκατάθεση (γονέων, φροντιστών, ειδικών εκπαιδευτών, κ.τ.λ.), ώστε να περιοριστεί ο κίνδυνος στο ελάχιστο για τους ειδικούς πληθυσμούς (όπως παιδιά και νέοι κάτω των 18 ετών, ομάδες εγνωσμένης παθολογίας, ΑμΕΑ, επί θητεία οπλίτες, υπαξιωματικοί και δόκιμοι αξιωματικοί, τρόφιμοι σωφρονιστικών και άλλων καταστημάτων, κ.τ.λ.). Ειδικοί κανόνες δεοντολογίας εφαρμόζονται και στην ψυχολογική έρευνα σε μη-ανθρώπινους οργανισμούς (επίμυες ή άλλα έμβια) οι οποίοι επίσης λογίζονται ειδικοί πληθυσμοί.

Κοινοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων

Ο ερευνητής υποχρεούται να κοινοποιεί τα ερευνητικά συμπεράσματα με βάση τους νόμους της Μεθοδολογίας Επιστημονικής Έρευνας, να πιστώνεται τα όποια οφέλη της έρευνας και να χρεώνεται τις όποιες ανεπιτυχείς ερευνητικές επιλογές.

Διεξαγωγή έρευνας από τους εκπαιδευόμενους φοιτητές και φοιτήτριες Ψυχολογίας

Οι δεοντολογικοί κανόνες που διέπουν την ψυχολογική εμπειρική έρευνα γενικώς, ισχύουν και στην έρευνα που διεξάγεται από φοιτητές. Η δεοντολογική αξιολόγηση της έρευνας γίνεται από δύο μέλη του ακαδημαϊκού προσωπικού. Οι όροι συνεργασίας μελών ΔΕΠ με φοιτητές (προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς) που εκπονούν ερευνητική μελέτη θα πρέπει να καθορίζεται πριν τη διεξαγωγή της έρευνας αυτής. Ειδικές ρυθμίσεις ισχύουν για φοιτητές που εκπονούν έρευνα στα πλαίσια άλλης ευρύτερης ερευνητικής δραστηριότητας ενός ή περισσότερων μελών του ακαδημαϊκού προσωπικού.

Έρευνα σε μη-ανθρώπινους οργανισμούς (επίμυες και άλλα ζωικά είδη)

Γενικώς, τηρούνται οι κανόνες και τα επαγγελματικά πρότυπα που διασφαλίζουν την ελάχιστη δυνατή ταλαιπωρία για τα πειραματόζωα -όσο το δυνατόν μικρότερου πλήθους- και το μέγιστο ανθρωπιστικό χειρισμό αυτών. Αντίστοιχες έρευνες γίνονται μόνον εφόσον η επιστημονική τους αξία είναι ισχυρή και καταδεικνύεται. Σύμφωνα και με διεθνή θεωρητικά και ερευνητικά πρότυπα, οι παράμετροι α) της

ποιότητας έρευνας, β) του ψυχολογικού οφέλους και γ) του επιπέδου ταλαιπωρίας των πειραματοζώων αποτελούν τους τελεστές της συνάρτησης για το αν θα προβεί ο ερευνητής σε αντίστοιχη έρευνα ή όχι.

Όλα τα ανωτέρω, καθώς και επιμέρους στοιχεία και αναλυτικές πληροφορίες που αναδεικνύουν τη φύση της δεοντολογίας στις ψυχολογικές εμπειρικές έρευνες, γενικώς, καθώς και τη φυσιογνωμία του Τμήματος Ψυχολογίας του ΕΚΠΑ στα θέματα δεοντολογίας έρευνας και ηθικής μπορούν να ανευρεθούν στο:

http://www.psych.uoa.gr/fileadmin/psych.uoa.gr/uploads/DEONTOLOGIA_PSYCHOLOGIKIS_EPISTIMONIKIS_EREYNAS.pdf

Βιβλιογραφία

1. American Psychological Association (2010). *Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct (including 2010 amendments)*. www.apa.org/ethics/code
2. Christensen, L.B. (1988). *Experimental Methodology*. Boston: Allyn & Bacon.
3. Graziano, A.M., & Raulin, M.L. (1989). *Research Methods: A process of Inquiry*. New York: harper & Row, Publishers.
4. International Test Commission (2016). *Guidelines*. www.intestcom.org/page/5
5. Judd, C.M., Smith, E.R., & Kidder, L.H. (1991). *Research Methods in Social Relations*. Fort Worth: Harcourt, Inc.
6. Levin, I.P., & Hinrichs, J.V. (1995). *Experimental Psychology*. Madison, Wisconsin: Brown & Benchmark.
7. The British Psychological Society (2010). *Code of Human Research Ethics*. www.bps.org.uk/sites/default/files/documents/code_of_human_research_ethics.pdf
8. Παρασκευόπουλος, Ι.Ν. (1990). *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*. Τόμοι Α΄ και Β΄. Αθήνα Αυτοέκδοση.

Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Προσδίδουν στις Βασικές Αρχές τα παρακάτω:

Οφείλουν να σέβονται φυλετικές, έμφυλες, θρησκευτικές, πολιτικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των συμμετεχόντων, τις σεξουαλικές του προτιμήσεις, την εθνική κοινωνική καταγωγή και θέση τους, την οικονομική τους κατάσταση, καθώς και τις ειδικές ανάγκες των συμμετεχόντων με αναπηρία.

Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας & Φιλολογίας

Συμφωνεί απόλυτα με το κείμενο των Βασικών Αρχών και προσδίδει το παρακάτω:

- Οφείλουν να σέβονται φυλετικές, έμφυλες, θρησκευτικές, πολιτικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των συμμετεχόντων, καθώς και τη σεξουαλική τους ταυτότητα και τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.

Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας

1. Οι ερευνητές / ριες ασκούν την ερευνητική τους δραστηριότητα με κύριο σκοπό τη διεύρυνση της επιστημονικής γνώσης, της εκπαιδευτικής διαδικασίας και το καλό του κοινωνικού συνόλου.
2. Η επιστημονική έρευνα οφείλει να είναι ανεξάρτητη, ελεύθερη δηλαδή από πολιτικές, οικονομικές ή άλλες εξαρτήσεις.
3. Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας οι συμμετέχοντες ερευνητές / ριες απολαμβάνουν του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος της ακαδημαϊκής ελευθερίας, της ελευθερίας της σκέψης και έκφρασης, οφείλουν ωστόσο παράλληλα να σέβονται τις αρχές δεοντολογίας του Ιδρύματος.
4. Η λογοκλοπή, ή η με οιοδήποτε τρόπο ιδιοποίηση ξένης πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως και η παραποίηση αποτελεσμάτων είναι ανεπίτρεπτες και πρέπει να υπόκεινται σε κυρώσεις στο πλαίσιο του κανονισμού δεοντολογίας του ΕΚΠΑ.
5. Οι ερευνητές/ριες μιας ομάδας έχουν υποχρέωση αμοιβαίου σεβασμού και δικαίωμα ίσης μεταχείρισης. Η συμβολή κάθε ερευνητή σε συλλογικές ερευνητικές προσπάθειες πρέπει να αποτυπώνεται με ακρίβεια σε κάθε επιστημονική δημοσίευση ή σε οποιαδήποτε δημοσιοποίηση του ερευνητικού προγράμματος.

6. Οι υπεύθυνοι συλλογικής έρευνας δεν επιτρέπεται να οικειοποιούνται τα ερευνητικά πορίσματα της ομάδας για δική τους προσωπική προβολή ή να εμφανίζουν πορίσματα της συλλογικής προσπάθειας ως ατομική τους έρευνα.
7. Κάθε έρευνα οφείλει να διεξάγεται με απόλυτο σεβασμό στη φύση και στο περιβάλλον με τήρηση όλων των νόμων που έχουν δεσπιστεί από την Πολιτεία για την προστασία του.
8. Επίσης κάθε έρευνα οφείλει να διεξάγεται με απόλυτο σεβασμό στην πολιτιστική κληρονομιά.
9. Η μεθοδολογία της έρευνας πρέπει να είναι εμφανής.
10. Σε κάθε έρευνα πρέπει να υπάρχει πλήρης διαφάνεια ως προς τις πηγές χρηματοδότησης αλλά και ως προς την κατανομή και αξιοποίηση των οικονομικών.
11. Οι ερευνητές/τριες οφείλουν να ενημερώνουν με ειλικρίνεια και πληρότητα τα άτομα που πρόκειται να λάβουν μέρος στις έρευνές τους και να έχουν την ενυπόγραφη συγκατάθεσή τους.
12. Υποχρέωση ενημέρωσης υφίσταται επίσης και προς άτομα τα οποία μπορεί μεν να μην συμμετέχουν στην έρευνα, επηρεάζονται όμως άμεσα από τη διεξαγωγή της.
13. Να εξασφαλίζεται με κάθε τρόπο η προστασία της ιδιωτικής ζωής, του απορρήτου, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των προσωπικών δεδομένων.
14. Κατά την έρευνα πρέπει να αποφεύγεται κάθε δυσμενής διάκριση προσώπων ως προς τη φυλή, την εθνική καταγωγή, το φύλο, τη θρησκεία, την ιδιωτική ζωή και τη σωματική ικανότητα.

Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

(Καλύπτεται από το κείμενο των Γενικών Αρχών)

Τμήμα Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΠΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Η διεξαγωγή έρευνας στο Τμήμα Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών διέπεται από τις πιο κάτω αρχές:

Οι ερευνητές, μέλη ΔΕΠ στο Τμήμα Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, που θα διευδύνουν ερευνητικά προγράμματα, οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία και επιβαλλόμενα επιστημονικά μέτρα για την

προστασία της υγείας των εργαζομένων στα προγράμματα από ατυχήματα ή άλλες παρενέργειες που μπορεί να προκύψουν κάτω από τις τυχόν ιδιαίτερες συνθήκες της έρευνας.

Κατά τη σύναψη συμφωνίας χρηματοδότησης, οι ερευνητές δεν πρέπει να δέχονται όρους που διακυβεύουν την ελευθερία τους, το κύρος και τα συμφέροντα του Τμήματος, της Σχολής ή του Πανεπιστημίου κατά το σχεδιασμό, τη διεξαγωγή και τη δημοσίευση της έρευνας τους.

Οι ερευνητές ως κριτές οφείλουν να απέχουν από την λήψη αποφάσεων στις οποίες ανακύπτει θέμα σύγκρουσης συμφερόντων ή κανόνων δεοντολογίας.

Οι ερευνητές οφείλουν να:

- ακολουθούν την ισχύουσα νομοθεσία, και να ενημερώνονται για τις κατευθυντήριες οδηγίες όσον αφορά στην έρευνα,
- έχουν προσωπική ευθύνη για τις πράξεις τους σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, τις διεθνείς διακηρύξεις για τη βιοηθική και τα ανθρώπινα δικαιώματα,
- λαμβάνουν συγκατάθεση κατόπιν ενημέρωσης από όλους τους συμμετέχοντες στη μελέτη, οι οποίοι διατηρούν το δικαίωμα της ελεύθερης ανάκλησης της συγκατάθεσής τους,
- διασφαλίζουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων,
- σέβονται φυλετικές, έμφυλες, θρησκευτικές, πολιτικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των συμμετεχόντων,
- μην επηρεάζονται οι ίδιοι ή τα αποτελέσματα της μελέτης από κοινωνικούς, πολιτικούς ή οικονομικούς παράγοντες,
- μην αποκρύπτουν ή αλλοιώνουν τα αποτελέσματα της μελέτης,
- τηρούν πλήρη αρχεία για την εξέλιξη και τα αποτελέσματα ενός προγράμματος, ώστε να καθίσταται δυνατός ο έλεγχος, με ταυτόχρονη σε κάθε περίπτωση διασφάλιση των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας,
- τηρούν τους γενικούς και ειδικούς κανόνες ασφαλείας του ΕΚΠΑ, στους χώρους της έρευνας,
- τηρούν τις αρχές της χρηστής, διαφανούς και αποτελεσματικής χρηματοοικονομικής διαχείρισης.
- αναφέρουν σε κάθε δημοσίευση τον φορέα που υπηρετούν με τον πλήρη ελληνικό και ξενόγλωσσο τίτλο του Τμήματος, της Σχολής και του Ιδρύματος.

Οι σχέσεις μεταξύ ερευνητών πρέπει να διέπονται από τις κάτωθι αρχές:

- Οι ερευνητές έχουν υποχρέωση αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ τους.
- Από τους ερευνητές οι μεν νεότεροι οφείλουν να σέβονται και να αναγνωρίζουν την εμπειρία των παλαιότερων, οι δε εμπειρότεροι ερευνητές οφείλουν να σέβονται την προσωπικότητα, να αξιολογούν δίκαια τις ικανότητες των νεοτέρων και να τους μυούν στη μεθοδολογία και το ήθος της έρευνας, αποβλέποντας στη πρόοδο της ερευνητικής δραστηριότητας.
- Οι ερευνητές κατά τη διεξαγωγή της ερευνητικής δραστηριότητας οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους και να μη δίγουν καθ' οιονδήποτε τρόπο δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας τρίτων, την οποία πρέπει να αποδίδουν στο δημιουργό της.
- Οποιοδήποτε πρόσωπο λαμβάνει επίσημα ή ανεπίσημα γνώση της προόδου ή του προϊόντος των ερευνών πριν από την ολοκλήρωση και δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων τους, οφείλει να τηρεί πλήρη εχεμύθεια και να απέχει από ενέργειες που αποσκοπούν στην εκμετάλλευση της γνώσης ή του προϊόντος της έρευνας προς ίδιον ή αλλότριο όφελος.
- Οι επιστήμονες στο Τμήμα Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών αποκτούν πνευματική ιδιοκτησία επί του αντικειμένου της έρευνας που διεξάγουν και των προϊόντων της ανάλογα με το βαθμό συμβολής τους.

Εάν το αποτέλεσμα της έρευνας αποδώσει οικονομικά οφέλη, οι ερευνητές οφείλουν να το γνωστοποιούν εγγράφως στο Τμήμα, τη Σχολή και το Ίδρυμα και να συνάπτουν από κοινού σύμβαση εκμετάλλευσης.

Επίσης, το Τμήμα, η Σχολή και το Ίδρυμα αποκτούν δικαίωμα επί των αποτελεσμάτων της έρευνας, εφόσον διεξάγεται στις εγκαταστάσεις του ή χρηματοδοτείται από αυτό ή γίνεται με την χρήση των ονομάτων τους.

Η έρευνα με αντικείμενο τον άνθρωπο πρέπει να διενεργείται με απόλυτο σεβασμό στην βιοηθική, σωματική και πνευματική υπόσταση του.

Οι ερευνητές δεσμεύονται από τις γενικά αναγνωρισμένες αρχές της αξίας του ανθρώπου και της προστασίας των του ανθρώπου δικαιωμάτων, της ελευθερίας και της ισότητας, της προστασίας της δημόσιας υγείας, της προστασίας του παιδιού και των ευαίσθητων ομάδων, των προσωπικών δεδομένων.

ΧΡΗΣΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΕΚΠΑ

Σε περιπτώσεις διεξαγωγής εξωτερικά χρηματοδοτούμενης έρευνας, στην οποία γίνεται χρήση των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού του Τμήματος, της

Σχολής και του Ιδρύματος, καθώς και όταν απασχολείται προσωπικό του ΕΚΠΑ, απαιτείται άδεια του οικείου οργάνου.

Επίσης, δεν πρέπει λόγω της διεξαγωγής της έρευνας να παρακωλύονται οι εκπαιδευτικές και λοιπές διαδικασίες και λειτουργίες που λαμβάνουν χώρα στις εγκαταστάσεις.

Απαραίτητη προϋπόθεση χρήσης εγκαταστάσεων του Τμήματος, της Σχολής και του Ιδρύματος, είναι ο επιστημονικός υπεύθυνος να είναι μέλος ΔΕΠ στο Τμήμα Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών σύμφωνα με τις εκάστοτε ρυθμίσεις του νόμου, περιλαμβανομένων των ομοτίμων καθηγητών, εφόσον μετέχουν κατά το πρόγραμμα της Σχολής στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Εάν η έρευνα διεξάγεται σε χώρους εκτός ΕΚΠΑ οι εγκαταστάσεις πρέπει να είναι κατάλληλες και εί δυνατόν πιστοποιημένες.

Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Ληφθείσης υπόψη της ιδιαίτερης και πλουραλιστικής φυσιογνωμίας του, το Τμήμα Μουσικών Σπουδών συμπληρώνει τις ακόλουθες αρχές.

Τα μέλη ΔΕΠ και οι ερευνητές του Τμήματος οφείλουν:

1. να τηρούν στάση αξιολογικής και ιδεολογικής ουδετερότητας αναφορικά με τα είδη μουσικής που ερευνούν και να απέχουν από επιστημονικά ατεκμηρώτερες σχετικές συζητήσεις
2. να σέβονται τις επιστημολογικές διαφορές που απορρέουν από την ιδιαιτερότητα κάθε επιμέρους κλάδου της επιστήμης της Μουσικολογίας (Ιστορική & Συστηματική Μουσικολογία, Εθνομουσικολογία & Πολιτισμική Ανθρωπολογία της Μουσικής, Βυζαντινή Μουσικολογία, Μουσική Τεχνολογία κ.λπ.)
3. να σέβονται τις επιστημολογικά διαφορετικές προσεγγίσεις του είδους μουσικής ή του θέματος που ερευνούν και να μη ταυτίζουν το σύνολο της σχετικής έρευνας με τη δική τους προσέγγιση
4. να τηρούν τους διεθνείς και εγχώριους κανόνες μουσικής πνευματικής ιδιοκτησίας και να έχουν γνώση της σχετικής νομοθεσίας
5. να συνεργάζονται με μέλη ΔΕΠ και ερευνητές διαφορετικού κλάδου και να λαμβάνουν υπόψη τη βιβλιογραφία του στις περιπτώσεις που η έρευνά τους άπτεται ζητημάτων του κλάδου αυτού
6. να αφιερώνουν μέρος της έρευνάς τους στην ελληνική μουσική, στο βαθμό που το επιτρέπει το γνωστικό τους αντικείμενο

7. ειδικά στην περίπτωση της έρευνας της ελληνικής μουσικής, να λαμβάνουν υπόψη το σύνολο της προηγηθείσης έρευνας
8. να παρέχουν πλήρη πληροφόρηση αναφορικά με την ταυτότητα και την προέλευση των πρωτογενών πηγών τους, γραπτών ή προφορικών
9. να αποφεύγουν την υιοθέτηση ιδεολογικά φορτισμένων (λ.χ. εθνικιστικών) και γενικά αντιεπιστημονικών θέσεων αναφορικά με την ελληνική μουσική
10. να τηρούν προσεκτική στάση στο ενδεχόμενο αξιοποίησης της επιστημονικής έρευνας από τρίτους για οικονομικούς-εμπορικούς λόγους

Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

- Οι ερευνητές οφείλουν να ενημερώνουν και να λαμβάνουν τη συγκατάθεση των συμμετεχόντων στην έρευνα, οι οποίοι και διατηρούν το δικαίωμα της ανάκλησης της συγκατάθεσής τους.
- Οφείλουν να διαφυλάττουν τα προσωπικά δεδομένα των μετεχόντων στην έρευνα.
- Οφείλουν να σέβονται τις φυλετικές, εμφύλιες, σεξουαλικές, θρησκευτικές, πολιτικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των συμμετεχόντων και να διαφυλάττουν την αξιοπρέπεια και την ανωνυμία τους, ιδιαιτέρως εάν πρόκειται για ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες (ανήλικοι, μαθητές, έγκλειστοι σε ιδρύματα και φυλακές, πρόσφυγες, άτομα με αναπηρία, κ.λπ.)
- Οφείλουν να μην επηρεάζονται οι ίδιοι ή τα αποτελέσματα της έρευνάς τους από κοινωνικούς, πολιτικούς ή οικονομικούς παράγοντες.
- Οφείλουν να μην υποκρύπτουν ή αλλοιώνουν τα αποτελέσματα της έρευνας.
- Οφείλουν να τηρούν πλήρη αρχεία για την εξέλιξη και τα αποτελέσματα του ερευνητικού προγράμματος, ώστε να καθίσταται δυνατός ο έλεγχος, με ταυτόχρονη σε κάθε περίπτωση, τη διασφάλιση των δικαιωμάτων πνευματικής ή καλλιτεχνικής ιδιοκτησίας.

Τμήμα Ρωσικής Γλώσσας και Φιλολογίας και Σλαβικών Σπουδών

1.1. Υποχρεώσεις ερευνητών

Οι ερευνητές του Τμήματος δεσμεύονται για την τήρηση των κάτωθι αρχών:

- i. Συμμορφώνονται στην ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία καθώς και στις διεθνείς συνθήκες που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, την προστασία των προσωπικών δεδομένων, την βιοηθική, την προστασία της δημόσιας

υγείας καθώς και την πνευματική ιδιοκτησία και φέρουν αμέριμνα την ευθύνη των επιλογών και των πράξεών τους.

- ii. Σέβονται τις ιδιαιτερότητες (έμφυλες, φυλετικές, πολιτισμικές) και διασφαλίζουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων στην έρευνα από τους οποίους λαμβάνουν, κατόπιν λεπτομερούς ενημέρωσης, έγγραφη και ανά πάσα στιγμή ανακλήσιμη συγκατάθεση.
- iii. Τηρούν ενημερωμένα αρχεία για την πορεία της έρευνας και τα αποτελέσματά της, των οποίων την εγκυρότητα και αξιοπιστία διασφαλίζουν από κάθε ενδεχόμενο απόκρυψης ή αλλοίωσης από πάσης φύσεως εξωτερικούς παράγοντες.
- iv. Αποκτούν πνευματική ιδιοκτησία επί του προϊόντος της έρευνας αναλόγως του βαθμού συμβολής τους σε αυτήν και ενημερώνουν εγγράφως για ενδεχόμενα οικονομικά οφέλη το Ίδρυμα, το οποίο, ομοίως, αποκτά δικαιώματα επί του προϊόντος της έρευνας, εφόσον παρέχει γι' αυτήν εγκαταστάσεις ή/και χρηματοδότηση ή/και την αιγίδα του.

1.2. Σχέσεις μεταξύ ερευνητών

Οι μεταξύ ερευνητών σχέσεις διέπονται από αμοιβαίο σεβασμό:

- i. Οι έμπειροι ερευνητές σέβονται την προσωπικότητα των νεοτέρων, αναγνωρίζουν τις ικανότητές τους και μεριμνούν για την επιτυχή ολοκλήρωση της ερευνητικής δραστηριότητας.
- ii. Οι νέοι ερευνητές σέβονται, αναγνωρίζουν και αξιοποιούν την αποδεδειγμένη εμπειρία των ήδη καταξιωμένων συναδέλφων τους

1.3. Υποχρεώσεις υπευθύνων ερευνητικών προγραμμάτων

Οι Επιστημονικοί Υπεύθυνοι ερευνητικών προγραμμάτων δεσμεύονται για την τήρηση των κάτωθι:

- i. Λαμβάνουν όλα τα απαιτούμενα μέτρα για την προστασία της υγείας και της σωματικής ακεραιότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα καθώς και για την τήρηση των κανόνων ασφαλείας κατά την διεξαγωγή της.
- ii. Τηρούν τις αρχές της χρηστής και διαφανούς οικονομικής διαχείρισης επ' ωφελεία του Ιδρύματος, το κύρος και τα συμφέροντα του οποίου οφείλουν να προστατεύουν.

2. Χρήση των εγκαταστάσεων του Ιδρύματος

2.1 Έρευνες του Τμήματος στους χώρους του ή/και εκτός αυτών

Η χρήση των εγκαταστάσεων του Τμήματος Ρωσικής Γλώσσας και Φιλολογίας και Σλαβικών Σπουδών για την διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας προϋποθέτει την ύπαρξη επιστημονικού υπευθύνου προερχόμενου από το μόνιμο διδακτικό προσωπικό του Τμήματος. Στην περίπτωση έρευνας του Τμήματος που υλοποιείται σε εγκαταστάσεις άλλου Τμήματος του ΕΚΠΑ ή/και εκτός του Ιδρύματος, η Γενική Συνέλευση του Τμήματος αξιολογεί προκαταβολικά την καταλληλότητα των εν λόγω χώρων.

2.2 Εξωτερικά χρηματοδοτούμενες έρευνες στους χώρους του Τμήματος

Σε περίπτωση διεξαγωγής εξωτερικά χρηματοδοτούμενης έρευνας, όπου αξιοποιούνται οι χώροι, ο εξοπλισμός ή/και προσωπικό του Τμήματος, απαιτείται άδεια από την Γενική Συνέλευση αυτού. Θεμελιώδη γι' αυτό προϋπόθεση αποτελεί η μη παρακώλυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της εν γένει λειτουργίας του Τμήματος.

3. Θέματα έρευνας που απαιτούν ειδικό κανονισμό

Ειδικού τύπου έρευνες, ιδίως δε όσες προβλέπουν την συμμετοχή ανηλίκων, εθελοντών, ευαίσθητων πληθυσμιακών ομάδων καθώς και ομάδων με ιδιαίτερα πολιτισμικά-φυλετικά χαρακτηριστικά, οφείλουν να διεξάγονται σύμφωνα με τα οριζόμενα από την ελληνική και την ευρωπαϊκή νομοθεσία καθώς και τις διεθνείς συνθήκες.

Σχολή Θετικών Επιστημών

(Καλύπτεται από τις απαντήσεις των επιμέρους Τμημάτων)

Τμήμα Φυσικής

(Καλύπτεται από το κείμενο των Γενικών Αρχών)

Τμήμα Χημείας

(Καλύπτεται από το κείμενο των Γενικών Αρχών)

Τμήμα Μαθηματικών

Ειδικοί κανόνες Δεοντολογίας και Βιοηθικής που αφορούν στη φυσιογνωμία του Τμήματος Μαθηματικών

Το Τμήμα Μαθηματικών είναι απόλυτα σύμφωνα με το κείμενο των «Βασικών Αρχών Δεοντολογίας και Βιοηθικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών», το οποίο εγκρίθηκε με απόφαση της Συγκλήτου στη συνεδρία της 18-3-2016 και αφορά στους γενικούς κανόνες ηθικής, δεοντολογίας και βιοηθικής που πρέπει να τηρούνται στον χώρο της έρευνας και των συναφών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στο Ίδρυμα.

Σχετικά με τα θέματα που χρήζουν ειδικών κανόνων και αφορούν ιδιαίτερα στη φυσιογνωμία του Τμήματος Μαθηματικών (πέραν των θεμάτων που άπτονται της ηθικής, της δικαιοσύνης και του σεβασμού της αυτονομίας των εμπλεκόμενων ερευνητών), θα θέλαμε να σταθούμε κυρίως στις ερευνητικές πρακτικές στους κλάδους της Στατιστικής/Βιοστατιστικής και της Διδακτικής (των Μαθηματικών).

1. Στατιστική

Στο πλαίσιο των στατιστικών ερευνών, οι κανόνες δεοντολογίας αφορούν στη συλλογή των δεδομένων, στην ανάλυσή τους και στην παρουσίαση των ευρημάτων και των αποτελεσμάτων. Ο στατιστικός που σχεδιάζει την έρευνα έχει την ευθύνη για την τήρηση των κανόνων δεοντολογίας σε όλα τα στάδια της.

Στις έρευνες που αφορούν σε προτιμήσεις, συνήθειες και γενικά σε ποιοτικά χαρακτηριστικά του εξεταζόμενου πληθυσμού, η συλλογή των δεδομένων γίνεται με τον σχεδιασμό κατάλληλων ερωτηματολογίων και με συνεντεύξεις των συμμετεχόντων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα ερωτηματολόγια πρέπει να καταρτίζονται με τρόπο που διασφαλίζει την αντικειμενικότητα των απαντήσεων. Επίσης, αυτοί που διενεργούν τις συνεντεύξεις πρέπει να λαμβάνουν σαφείς οδηγίες, έτσι ώστε να αποφεύγονται οι περιπτώσεις κατευθυνόμενων απαντήσεων. Στις έρευνες της Βιοστατιστικής, τα δεδομένα είναι περισσότερο ευαίσθητα καθώς είναι κυρίως ποσοτικά και αφορούν σε φυσικές μετρήσεις των συμμετεχόντων. Οι ερευνητές στη Βιοστατιστική θα πρέπει να είναι γνωστές των αρχών βιοηθικής και δεοντολογίας στην ιατρική στατιστική. Οφείλουν να τηρούν τις αρχές αυτές στον σχεδιασμό των πρωτοκόλλων της μελέτης, αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια της ιατρικής έρευνας, εντός του ισχύοντος νομικού και δεοντολογικού πλαισίου. Θα πρέπει να γνωρίζουν τις βασικές ηθικές παραμέτρους στη μεθοδολογία της έρευνας και να εφαρμόζουν με κριτική σκέψη τις αρχές αυτές, σεβόμενοι τα ανθρώπινα δικαιώματα στην προσέγγιση των ζητημάτων ερευνητικής δεοντολογίας. Οι αρχές αυτές διέπουν όχι μόνο τη σχέση ερευνητών και υποκειμένων της έρευνας, αλλά

ταυτόχρονα οι ερευνητές υποχρεούνται να σέβονται τις αρχές και απόψεις των συναδέλφων ερευνητών στην ίδια περιοχή, διασφαλίζοντας την αποτελεσματική χρήση των στατιστικών στοιχείων μεταξύ των μελών της ερευνητικής τους ομάδας.

Γενικοί κανόνες για την δεοντολογία αντιμετώπιση των συμμετεχόντων στις στατιστικές έρευνες είναι οι εξής:

- (1) Οι συμμετέχοντες πρέπει να ενημερώνονται για τη φύση της έρευνας και για τον τρόπο δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων, αντικειμενικά και χωρίς παραπλάνηση, πριν δώσουν την έγγραφη συγκατάθεση για τη συμμετοχή τους. Ειδικά για τους ανήλικους απαιτείται η έγγραφη συγκατάθεση των κηδεμόνων τους.
- (2) Οι συμμετέχοντες διατηρούν το δικαίωμα να μην απαντήσουν σε οποιαδήποτε ερώτηση επιθυμούν, καθώς και να αποχωρήσουν από την έρευνα όποτε το επιθυμούν.
- (3) Πρέπει να διασφαλίζεται η ανωνυμία των συμμετεχόντων και να παραμένουν εμπιστευτικές και απόρρητες οι πληροφορίες που δόθηκαν για τους σκοπούς της έρευνας, ειδικά όταν πρόκειται για ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα.

Επιστημονικά θέματα δεοντολογίας που αφορούν την ανάλυση και δημοσιοποίηση των ευρημάτων της μελέτης είναι τα εξής:

- (1) Απαγορεύεται η πλαστογράφηση στοιχείων και η χρήση μη πραγματικών δεδομένων στη διαδικασία της ανάλυσης.
- (2) Απαγορεύεται η κατά τον οποιονδήποτε τρόπο διαμόρφωση των αποτελεσμάτων της έρευνας.
- (3) Απαγορεύεται η απόκρυψη ευρημάτων ή η αποσπασματική δημοσίευση αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων της ανάλυσης.

2. Διδακτική

Ειδικά θέματα δεοντολογίας στη διεξαγωγή ερευνών στον χώρο της Διδακτικής (των Μαθηματικών) είναι τα εξής:

- (1) Στα αποτελέσματα των ερευνών θα πρέπει να γίνεται αναφορά στους συμμετέχοντες σε αυτήν, με τρόπο ο οποίος δεν επιτρέπει τον σαφή προσδιορισμό τους και διασφαλίζει την ανωνυμία τους. Έτσι, όταν γίνεται μια συγκεκριμένη αναφορά σε άτομο που συμμετείχε σε μια έρευνα, πρέπει να χρησιμοποιείται κωδικοποιημένη ταυτοποίηση. Επίσης, όταν γίνεται αναφορά σε κάποιο σχολείο ή ΑΕΙ, πρέπει να αναφέρεται κάτι γενικό (όπως, για παράδειγμα, «ένα Γυμνάσιο της Αθήνας» ή «ένα Πανεπιστήμιο της Ελλάδας»).

(2) Πριν από τη διεξαγωγή της έρευνας, πρέπει υποχρεωτικά να ενημερώνονται οι συμμετέχοντες από την ομάδα διεξαγωγής της μελέτης, ότι τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν για ερευνητικούς σκοπούς και να συμφωνήσουν εγγράφως (οι ίδιοι εφόσον είναι ενήλικες ή οι κηδεμόνες τους εφόσον είναι ανήλικες) με τη διεξαγωγή της. Ειδικότερα, όταν συμμετέχει στην έρευνα κάποιο σχολείο, απαιτείται η σύμφωνη γνώμη του Διευθυντή. Αν η έρευνα περιλαμβάνει ένα δίκτυο σχολείων, τότε απαιτείται έγκριση από το Υπουργείο Παιδείας.

(3) Για να γίνει μαγνητοφώνηση ή βιντεοσκόπηση μιας συζήτησης, ενός μαθήματος ή οποιουδήποτε γεγονότος στο οποίο διακρίνονται ή αναγνωρίζονται συγκεκριμένα άτομα, απαιτείται η έγγραφη σύμφωνη γνώμη τους. Αν τα άτομα είναι ανήλικα, τότε απαιτείται η σύμφωνη γνώμη του κηδεμόνα τους.

Τμήμα Βιολογίας

Αρχές Δεοντολογίας

1. Η ακαδημαϊκή ακεραιότητα αποτελεί το υπόβαθρο της ακαδημαϊκής δεοντολογίας και προϋπόθεση για την επιστημονική πρόοδο.
2. Τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας υπηρετούν την προαγωγή και διάδοση της γνώσης στο βέλτιστο δυνατό επίπεδο.
3. Η έρευνα βασίζεται στην αντικειμενική επιστημονική μεθοδολογία και παραμένει ανεξάρτητη από παρεμβάσεις που διακυβεύουν την ελευθερία της.

Αρχές Βιοηθικής

1. Αξιοποίηση των βιοτεχνολογικών επιτευγμάτων με βάση τις θεμελιώδεις αρχές ηθικής δεοντολογίας και με σεβασμό στην υπόσταση, στην αξιοπρέπεια και στα δικαιώματα του ανθρώπου.
2. Σεβασμός στην προστασία του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας.
3. Διαχείριση και διατήρηση των βιολογικών πόρων με βάση την αρχή της αειφορίας.
4. Πρόσβαση στους βιολογικούς πόρους με βάση την εθνική νομοθεσία και τις διεθνείς συνθήκες και εξασφάλιση τυχόν απαιτούμενων αδειών από τους αρμόδιους φορείς.
5. Τήρηση των κανόνων ορθής ερευνητικής και εργαστηριακής πρακτικής για την αποφυγή βιοκινδύνων.
6. Αναγνώριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Τμήμα Γεωλογίας και Γεωπεριβάλλοντος
(Καλύπτεται από το κείμενο των Γενικών Αρχών)

Τμήμα Πληροφορικής & Τηλεπικοινωνιών

Η αλματώδης ανάπτυξη της επιστημονικής γνώσης και τεχνολογίας επιβάλλει να προστατεύονται από την ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία, από το διεθνές δίκαιο και τους διεθνείς αναγνωρισμένους κανόνες βιοηθικής και δεοντολογίας, πολλές σημαντικές κατακτήσεις.

Η επιτροπή του τμήματος Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών συνίσταται από τους:

- 1) Σέργιος Θεοδωρίδη, Καθηγητή
- 2) Μιχαήλ Χατζόπουλο, Καθηγητή
- 3) Σταύρο Κολλιόπουλο, Αν. Καθηγητή
- 4) Ιωάννη Σμαραγδάκη, Αν. καθηγητή
- 5) Ηλία Μανωλάκο, Αν Καθηγητή
- 6) Ευστάδιο Χατζηευθυμιάδη, Αν. καθηγητή
- 7) Δημήτριο Βαρουτά, Επ. Καθηγητή

Η διεξαγωγή έρευνας στο ΕΚΠΑ διέπεται από τις πιο κάτω αρχές.

Οι ερευνητές:

- Οι ερευνητές, που θα διευθύνουν ερευνητικά προγράμματα στο ΕΚΠΑ, οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία και επιβαλλόμενα επιστημονικά μέτρα για την προστασία της υγείας των εργαζομένων στα προγράμματα από ατυχήματα ή άλλες παρενέργειες που μπορεί να προκύψουν κάτω από τις ιδιαίτερες συνθήκες της έρευνας.
- Οι συνεργαζόμενοι ερευνητές έχουν υποχρέωση αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ τους. Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, δεν τίθεται θέμα ιεραρχίας, και η συνεργασία πρέπει να βασίζεται στη γνώση, αποδοτικότητα και επιστημονική επάρκεια.
- Οι ερευνητές έχουν υποχρέωση να αναφέρουν τις πηγές των ερευνητικών αποτελεσμάτων που κάνουν χρήση στην έρευνά τους, ώστε να αποφεύγονται φαινόμενα λογοκλοπής, κ.λ.π. Οι ερευνητές, κατά τη διεξαγωγή της ερευνητικής δραστηριότητας, οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους και να μη θίγουν καθ' οιονδήποτε τρόπο δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας τρίτων, την οποία πρέπει να αποδίδουν στο δημιουργό της.

Θέματα έρευνας που χρήζουν ειδικών κανόνων

- Η Διαχείριση ψηφιακών δεδομένων που δύνανται με χρήση υπολογιστικών τεχνικών να ταυτοποιούν προσωπικά στοιχεία ή ατομικές συμπεριφορές.

Σχετικές συνθήκες και πρωτόκολλα σχετικά με τη διεξαγωγή έρευνας

- 1) 1963, 7.8 IEEE Code of Ethics
- 2) 1992, ACM, Code of Ethics and Professional Conduct
- 3) 2014, EU HORIZON 2020, How to Complete your Ethics self-assessment.

Τμήμα Μεθοδολογίας και Ιστορίας Θεωρητικών Επιστημών

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ, ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Η επιστημονική έρευνα, πυλώνας απαραίτητος για τη λειτουργία του Πανεπιστημίου, αποτελεί κοινωνικό αγαθό και στοιχείο διάκρισης των Ανώτατων Ιδρυμάτων. Κανόνες δεοντολογίας πρέπει να διέπουν την έρευνα, από τη σύλληψη μιας ιδέας έως τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων της. Η αλματώδης ανάπτυξη της επιστημονικής γνώσης και τεχνολογίας επιβάλλει να λαμβάνονται υπόψη και να γίνονται σεβαστοί αναγνωρισμένοι κανόνες δεοντολογίας από την ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία και από το διεθνές δίκαιο.

Η επιτροπή Δεοντολογίας του ΜΙΘΕ οφείλει να ελέγχει εάν τα ερευνητικά προγράμματα, πέραν της επιστημονικής τους επάρκειας, εξασφαλίζουν εγγυήσεις ώστε να μη δίγονται νομικά κατοχυρωμένα αγαθά όπως ο σεβασμός της ανθρωπίνης αξίας, το δικαίωμα στην υγεία, ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής, των προσωπικών δεδομένων, της πνευματικής ιδιοκτησίας και του περιβάλλοντος.

• ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Η Επιτροπή Δεοντολογίας & Βιοηθικής του ΜΙΘΕ είναι διεπιστημονική, συγκροτήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Τμήματος στη συνεδρία της 10ης-03-2016 και αποτελείται από τα εξής μέλη:

1. Στυλιανό Βιρβιδάκη, Καθηγητή, ως Πρόεδρο

2. Βασιλική Κιντή, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
3. Αθανάσιο Πρωτόπαπα, Αναπληρωτή Καθηγητή

● ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Σκοπός της Επιτροπής είναι να ορίσει το πλαίσιο των αρχών που πρέπει αν διέπουν τον χώρο της βιοηθικής αλλά και την δεοντολογία του ΜΙΘΕ προκειμένου να εξυπηρετήσει γενικά τις δραστηριότητες και ειδικότερα τις ερευνητικές δράσεις των μελών, των συνεργαζόμενων ερευνητών, των υποψηφίων διδασκόντων και των μεταπτυχιακών σπουδαστών. Οι αρχές αυτές θα ισχύουν για όλες τις δραστηριότητες που διεξάγονται στο Τμήμα.

● ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

1. Έργο της Επιτροπής είναι η παρακολούθηση και εισήγηση επί θεμάτων δεοντολογίας και βιοηθικής στο πλαίσιο ερευνητικών προγραμμάτων και συναφών δραστηριοτήτων του ΜΙΘΕ.
2. Γνωμοδοτεί σε θέματα που προκύπτουν κατά τη διεξαγωγή ερευνών στο ΜΙΘΕ και άπτονται της Δεοντολογίας και της Βιοηθικής.
3. Ενημερώνει και ευαισθητοποιεί τα μέλη του Τμήματος σε θέματα ηθικού προβληματισμού και γενικότερα στην ηθική της έρευνας.
4. Συνεργάζεται με ανάλογες επιτροπές σε Σχολές και Τμήματα του ΕΚΠΑ, όπου υπάρχουν.
5. Προστατεύει την ανεξαρτησία των ερευνητών και μεριμνά για την τήρηση των αρχών επιστημονικής δεοντολογίας στην έρευνα.

● ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

1. Η Επιτροπή συνεδριάζει όταν υπάρχουν θέματα, μετά από εισήγηση του Προέδρου της.
2. Η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη της, τις απόψεις των ενδιαφερομένων μελών.
3. Η Επιτροπή αποφασίζει με απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών και σε περίπτωση ισοψηφίας η ψήφος του Προέδρου λαμβάνεται διπλή.
4. Οι αποφάσεις της Επιτροπής είναι αιτιολογημένες και γνωστοποιούνται στους ενδιαφερόμενους.
5. Οι αποφάσεις της Επιτροπής διαβιβάζονται στον Πρόεδρο του Τμήματος.
6. Σε κάθε συνεδρίαση τηρούνται πρακτικά που επικυρώνονται από τα μέλη της Επιτροπής στην επόμενη συνεδρία.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΕΙΔΙΚΑ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

Η διεξαγωγή έρευνας στο Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης διέπεται από τις πιο κάτω αρχές. Οι ερευνητές:

- Οφείλουν να ακολουθούν την ισχύουσα νομοθεσία, και να ενημερώνονται για τις κατευθυντήριες οδηγίες όσον αφορά στην έρευνα.
- Έχουν προσωπική ευθύνη για τις πράξεις τους σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, τις διεθνείς διακηρύξεις για τη βιοηθική και τα ανθρωπina δικαιώματα.
- Λαμβάνουν συγκατάθεση κατόπιν ενημέρωσης από όλους τους συμμετέχοντες στη μελέτη, οι οποίοι διατηρούν το δικαίωμα της ελεύθερης ανάκλησης της συγκατάθεσής τους.
- Διασφαλίζουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων στη μελέτη.
- Οφείλουν να σέβονται φυλετικές, έμφυλες, θρησκευτικές, πολιτικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των συμμετεχόντων.
- Να μην επηρεάζονται οι ίδιοι ή τα αποτελέσματα της μελέτης από κοινωνικούς, πολιτικούς ή οικονομικούς παράγοντες.
- Οφείλουν να μην αποκρύπτουν ή αλλοιώνουν τα αποτελέσματα της μελέτης.
- Οφείλουν να τηρούν πλήρη αρχεία για την εξέλιξη και τα αποτελέσματα ενός προγράμματος, ώστε να καθίσταται δυνατός ο έλεγχος, με ταυτόχρονη σε κάθε περίπτωση διασφάλιση των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας.
- Οι ερευνητές, μέλη ΔΕΠ του ΜΙΘΕ, που θα διευθύνουν ερευνητικά προγράμματα, οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία και επιβαλλόμενα επιστημονικά μέτρα για την προστασία της υγείας των εργαζομένων στα προγράμματα από ατυχήματα ή άλλες παρενέργειες που μπορεί να προκύψουν κάτω από τις ιδιαίτερες συνθήκες της έρευνας.
- Οφείλουν να τηρούν τους γενικούς και ειδικούς κανόνες ασφαλείας του ΕΚΠΑ, στους χώρους της έρευνας.
- Απαιτείται να τηρούν τις αρχές της χρηστής, διαφανούς και αποτελεσματικής χρηματοοικονομικής διαχείρισης.
- Κατά τη σύναψη συμφωνίας χρηματοδότησης, οι ερευνητές δεν πρέπει να δέχονται όρους που διακυβεύουν την ελευθερία τους, το κύρος και τα

συμφέροντα του Πανεπιστημίου κατά το σχεδιασμό, τη διεξαγωγή και τη δημοσίευση της έρευνάς τους.

- Οι ερευνητές οφείλουν να αναφέρουν σε κάθε δημοσίευση τον φορέα που υπηρετούν με τον πλήρη ελληνικό και ξενόγλωσσο τίτλο του Τμήματος και του ΕΚΠΑ.
- Οι ερευνητές ως κριτές οφείλουν να απέχουν από την λήψη αποφάσεων στις οποίες ανακύπτει θέμα σύγκρουσης συμφερόντων.
- Οι σχέσεις μεταξύ ερευνητών πρέπει να διέπονται από τις κάτωθι αρχές:
  - Οι ερευνητές έχουν υποχρέωση αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ τους.
  - Από τους ερευνητές οι μεν νεότεροι οφείλουν να σέβονται και να αναγνωρίζουν την εμπειρία των παλαιότερων, οι δε εμπειρότεροι ερευνητές οφείλουν να σέβονται την προσωπικότητα, να αξιολογούν δίκαια τις ικανότητες των νεότερων και να τους μυούν στη μεθοδολογία και το ήθος της έρευνας, αποβλέποντας στη πρόοδο της ερευνητικής δραστηριότητας.
  - Οι ερευνητές κατά τη διεξαγωγή της ερευνητικής δραστηριότητας οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους και να μη δίγουν καθ' οιονδήποτε τρόπο δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας τρίτων, την οποία πρέπει να αποδίδουν στο δημιουργό της.
  - Οποιοδήποτε πρόσωπο λαμβάνει επίσημα ή ανεπίσημα γνώση της προόδου ή του προϊόντος των ερευνών πριν από την ολοκλήρωση και δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων τους, οφείλει να τηρεί πλήρη εχεμύθεια και να απέχει από ενέργειες που αποσκοπούν στην εκμετάλλευση της γνώσης ή του προϊόντος της έρευνας προς ίδιον ή αλλότριο όφελος.
  - Τα μέλη του ΜΙΘΕ αποκτούν πνευματική ιδιοκτησία επί του αντικειμένου της έρευνας που διεξάγουν και των προϊόντων της ανάλογα με το βαθμό συμβολής τους.
  - Επίσης, το ΜΙΘΕ αποκτά ηθικό δικαίωμα επί των αποτελεσμάτων έρευνας, εφόσον διεξάγονται στις εγκαταστάσεις του ή χρηματοδοτούνται από αυτό ή γίνονται με την χρήση του ονόματός του.
  - Εάν το αποτέλεσμα της έρευνας αποδώσει οικονομικά οφέλη, οι ερευνητές οφείλουν να το γνωστοποιούν στο Τμήμα και να συνάπτουν από κοινού σύμβαση εκμετάλλευσης.

- Η έρευνα με αντικείμενο τον άνθρωπο πρέπει να διενεργείται με απόλυτο σεβασμό στη βιοηθική, σωματική και πνευματική υπόστασή του. Οι ερευνητές δεσμεύονται από τις γενικά αναγνωρισμένες αρχές:
  - της αξίας του ανθρώπου και της προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων,
  - της ελευθερίας και της ισότητας,
  - της προστασίας της δημόσιας υγείας,
  - της προστασίας των παιδιών και των ευαίσθητων ομάδων.

• ΧΡΗΣΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Σε περιπτώσεις διεξαγωγής εξωτερικά χρηματοδοτούμενης έρευνας, στην οποία γίνεται χρήση των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού του Τμήματος, καθώς και όταν απασχολείται προσωπικό του Τμήματος, απαιτείται άδεια του Τμήματος. Επίσης, δεν πρέπει λόγω της διεξαγωγής της έρευνας να παρακωλύονται οι εκπαιδευτικές και λοιπές διαδικασίες και λειτουργίες που λαμβάνουν χώρα στις εγκαταστάσεις. Απαραίτητη προϋπόθεση χρήσης εγκαταστάσεων του Τμήματος είναι ο επιστημονικός υπεύθυνος να είναι μέλος ΔΕΠ, περιλαμβανομένων των ομοτίμων καθηγητών, εφόσον έχουν την άδεια του Τμήματος. Εάν η έρευνα διεξάγεται σε χώρους εκτός Τμήματος οι εγκαταστάσεις πρέπει να είναι κατάλληλες και εί δυνατόν πιστοποιημένες.

ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΟΥΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

Ειδικές έρευνες, οι οποίες πρέπει να διεξάγονται σύμφωνα με την ελληνική και την ευρωπαϊκή νομοθεσία ακολουθώντας τις διεθνείς και ευρωπαϊκές συνθήκες, είναι ιδίως όσες αναφέρονται ακολούθως και περιλαμβάνουν:

- *Συμμετοχή ατόμων*

Συμμετοχή ατόμων με ειδικές ανάγκες που δεν μπορούν να δώσουν από μόνα τους τη συναίνεση τους.

Συμμετοχή ατόμων μεταξύ 16-18 ετών.

Συμμετοχή ατόμων κάτω των 16 ετών.

Συμμετοχή ανηλίκων.

Συμμετοχή ενηλίκων εδελοντών.

Συμμετοχή ειδικής ομάδας ασθενών.

- *Ευαίσθητες πληθυσμιακές ομάδες*

Έγκλειστοι φυλακών.

Τρόφιμοι ψυχιατρικών δομών (ψυχιατρεία, κέντρα ψυχικής υγείας, οικοτροφεία, ξενώνες κ.λπ.).

Ομάδες με ιδιαίτερα φυλετικά, θρησκευτικά ή πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

- *Χρήση ανθρωπίνων βιολογικών δειγμάτων*

Χρήση γενετικού υλικού του ανθρώπου.

Χρήση βλαστικών κυττάρων του ανθρώπου.

Χρήση εμβρυϊκού ιστού.

Χρήση εμβρύων του ανθρώπου.

Χρήση ωαρίων του ανθρώπου.

Χρήση σπερματικών κυττάρων του ανθρώπου

- *Κλινικές Μελέτες*

- *Χρήση φαρμακευτικής αγωγής*

Χρήση εικονικών φαρμάκων (placebo).

Γνωστές παρενέργειες φαρμάκων που θα χρησιμοποιηθούν.

- *Διαχείριση προσωπικών δεδομένων*

Διαχείριση ιατρικών δεδομένων.

Διαχείριση βιοχημικών δεδομένων.

Διαχείριση γενετικών δεδομένων.

Διαχείριση δεδομένων που θα χρησιμοποιηθούν ανώνυμα.

- *Κλωνοποίηση του ανθρώπου*

Προσπάθεια κλωνοποίησης του ανθρώπου για αναπαραγωγή.

Δημιουργία εμβρύων του ανθρώπου (όλα τα στάδια).

Επέμβαση για μόνιμη αλλοίωση στο γονιδίωμα του ανθρώπου (αλλοίωση που θα κληροδοτείται).

- *Χρήση ζώων, με την επιφύλαξη τήρησης της νομοθεσίας*

Δημιουργία ή χρήση διαγονιδιακών οργανισμών.

Χρήση βλαστικών κυττάρων από ζώα.

Επέμβαση για μόνιμη αλλοίωση σε γονιδίωμα ζώου (αλλοίωση που θα κληροδοτείται).

- *Χρήση γενετικά τροποποιημένων μικροοργανισμών/οργανισμών*

Χρήση γενετικά τροποποιημένων φυτών.

Γενετική τροποποίηση μικροοργανισμών ή/και φυτών.

Απελευθέρωση στο περιβάλλον γενετικά τροποποιημένων μικροοργανισμών ή/και οργανισμών ή/και φυτών.

- *Χρήση ραδιενεργών υλικών*

Για την υποβοήθηση των ειδικών στοιχείων της Σχολής Επιστημών Υγείας σας παραθέτουμε τις παρακάτω Συνθήκες και Πρωτόκολλα. Ενδεικτικά:

Διεθνείς συμβάσεις και διακηρύξεις καθώς και εθνικά νομοθετικά κείμενα μεταξύ των οποίων το Σύνταγμα της Ελλάδας, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η Σύμβαση του ΟΗΕ για τη Βιοποικιλότητα (Σύμβαση του Rio de Janeiro), με το Πρωτόκολλο για τη Βιοασφάλεια (Πρωτόκολλο της Καρθαγένης), η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Βιοϊατρική (Σύμβαση του Oviedo), με τα Πρωτόκολλά της για τη Βιοϊατρική Έρευνα και την Κλωνοποίηση στον Άνθρωπο, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης και η Οδηγία 95/46 της Ε.Ε. για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, οι διακηρύξεις της UNESCO για τη Βιοβιοηθική, για το Γονιδίωμα του ανθρώπου και για τα Γενετικά Δεδομένα, η Διακήρυξη του Ελσίνκι για τους βιοϊατρικούς πειραματισμούς, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης και η Οδηγία της Ε.Ε. 86/609 για τα σπονδυλωτά ζώα εργαστηρίου, οι νόμοι 3418/2005 περί ιατρικής δεοντολογίας, 3089/2002 και 3305/2005 για την ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, η υπουργική απόφαση ΔΥΓ/89292 του 2003 που ενσωματώνει την οδηγία 2001/20 της Ε.Ε. για τις κλινικές μελέτες φαρμάκων, οι Αρχές Δεοντολογίας για τη Βιοϊατρική Έρευνα του Συμβουλίου Διεθνών Οργανώσεων Επιστημών Υγείας (CIOMS) καθώς και κάθε διακήρυξη και επίσημο κείμενο που άπτεται των θεμάτων βιοηθικής και δεοντολογίας ερευνών.

Π.Δ. 56/2013 (ΦΕΚ 106/Α/30-04-2013) - ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 56 Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2010/63/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Σεπτεμβρίου 2010 (L 276/33/20.10.2010) «σχετικά με την προστασία των ζώων που χρησιμοποιούνται για επιστημονικούς σκοπούς».

**Διεθνείς Συνθήκες και Πρωτόκολλα
σχετικά με την ερευνητική δεοντολογία και βιοηθική στην υγεία**

Έτος	Οργανισμός	Τίτλος
1947	War crimes tribunal at Nuremberg	Nuremberg Code
1948	United Nations General Assembly	Universal Declaration of Human Rights
1964	World Medical	Declaration of Helsinki (1)

	Association (WMA)	
1975	WMA	Declaration of Helsinki (2) Tokyo
1983	WMA	Declaration of Helsinki (3) Venice
1989	WMA	Declaration of Helsinki (4) Hong Kong
1991	CIOMS/WHO	International Guidelines for Ethical Review of Epidemiological Studies
1993	CIOMS/WHO	International Ethical Guidelines for Biomedical Research Involving Human Subjects (Under revision in 2001-2)
1995	WHO	Guidelines for Good Clinical Practice for Trials on Pharmaceutical Products
1996	WMA	Declaration of Helsinki (5) South Africa
1996	International Conference on Harmonised Tripartite Guideline	Guideline for Good Clinical Practice Harmonisation (ICH)
1997	Council of Europe	Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine
1997	UNESCO	Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights
2000	European Union	Charter of Fundamental Rights of the European Union
2000	UNAIDS	Ethical Considerations in HIV Preventive Vaccine Research
2000	WHO	Operational Guidelines for Ethics Committees that Review Biomedical Research
2000	WMA	Declaration of Helsinki (6) Edinburgh
2001	European Parliament and Council	Directive 2001/20/EC on the approximation of the European Union: the laws, regulations and administrative provisions of the member States relating to the implementation of good clinical practice in the conduct of clinical trials on medicinal products for human use

2008	WMA	Declaration of Helsinki (7) Seoul
2013	WMA	Fortaleza Brasil
2013	WMA	Declaration of Helsinki Working Group

Σχολή Επιστημών Υγείας

(Καλύπτεται από τις απαντήσεις των επιμέρους Τμημάτων)

Ιατρική Σχολή

Βασικές αρχές Βιοηθικής & Δεοντολογίας της Ιατρικής Σχολής του ΕΚΠΑ

Ηθικά διλήμματα, μικρά η μεγάλα, αναφύονται καθημερινά στην ιατρική πράξη και παροχή φροντίδας ασθενών που προέρχονται από μια πολυπολιτισμική κοινωνία και εμφανίζουν διαφορετικές νοοτροπίες. Η παρουσία τόσο μεγάλης ποικιλομορφίας καθιστά απαραίτητη τη διαμόρφωση κατευθυντήριων γραμμών κοινώς αποδεκτών από όλες τις διαφορετικές οικονομικά, κοινωνικά, θρησκευτικά και πολιτισμικά ομάδες. Στην αντιμετώπιση κλινικών περιπτώσεων αλλά και στην εφαρμογή βασικής και κλινικής έρευνας, όπου παρατηρείται πληθώρα διαφορετικών συνιστωσών, αναφέρονται αρχές βιοηθικής που αν και δεν ανταποκρίνονται απόλυτα σε όλες τις περιπτώσεις χρησιμεύουν σημαντικά ως εργαλεία καθοδήγησης στην ιατρική. Κάποιες από τις αρχές αυτές ακολουθούνται για αιώνες με κλασσικό παράδειγμα την υπόδειξη του Ιπποκράτη (100 πΧ) για παροχή βοήθειας αλλά με προσοχή για να μην προκληθούν βλάβες (*Epidemics*, 1780). Η Παγκόσμια Ιατρική Ένωση με τη διακήρυξη της Γένοβας και τον Διεθνή Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας δεσμεύει του ιατρούς να έχουν ως κύριο μέλημα τους την υγεία των ασθενών και να δρουν πάντα με γνώμονα τα συμφέροντα του ασθενούς με σεβασμό στον άνθρωπο και τη δίκαιη και ίση μεταχείριση τόσο στην αντιμετώπιση του ασθενή όσο και στη διενέργεια ερευνητικών και κλινικών δοκιμών.

Οι αρχές που προς το παρόν διέπουν την καθημερινή κλινική πράξη θεωρούνται κατά κάποιο τρόπο αυταπόδεικτες. Είναι για παράδειγμα ξεκάθαρο ότι ο ιατρός ή ο επιστήμονας θα πρέπει να σχεδιάζει την κλινική ή ερευνητική του μελέτη με γνώμονα το καλύτερο για τον ασθενή κι έχοντας υπόψη ότι δεν θα πρέπει να προκαλείται ουδεμία βλάβη. Είναι όμως κοινώς αποδεκτό και το ότι ο ασθενής θα πρέπει να έχει δεχθεί την κατάλληλη ενημέρωση που θα του επιτρέψει να κάνει τη δική του προσωπική επιλογή για την υγεία του. Τέλος, η πρόσβαση στην ιατρική φροντίδα, θα πρέπει να παρέχεται ισότιμα σε όλους, ανεξαρτήτου κοινωνικής ή οικονομικής κατάστασης ιδιαίτερα υπό το πρίσμα της περιορισμένης

διαθεσιμότητας σε μοσχεύματα και προσιτές διαγνωστικές και φαρμακευτικές αγωγές.

Οι κλινικές έρευνες προσφέρουν συνεχώς πληθώρα πληροφοριών και δεδομένων που εξυπηρετούν την καλύτερη κατανόηση της ανθρώπινης βιολογίας και τη βελτίωση της αντιμετώπισης της υγείας. Οι έρευνες που για παράδειγμα πραγματοποιούνται για την αξιολόγηση ενός νέου σκευάσματος ως ασφαλούς και αποτελεσματικού, προϋποθέτουν τη συμμετοχή εθελοντών που πιθανώς θέτουν τον εαυτό τους σε κίνδυνο.

Η δέσπιση κανόνων ηθικής και δεοντολογίας στην ιατρική κρίθηκε απαραίτητη κυρίως ως συνέπεια από προηγούμενες παραβάσεις με κυριότερη μια περίπτωση στην Αμερική (Tuskegee, Alabama) όπου 400 Αφρο-Αμερικανοί άρρενες ασθενείς με σύφιλη στερήθηκαν θεραπευτικής αγωγής για να δοθεί στους επιστήμονες η δυνατότητα παρακολούθησης της νόσου. Η σημασία του κώδικα δεοντολογίας έγκειται στην ανάγκη τόσο της προστασίας των συμμετεχόντων σε μια έρευνα όσο και της διασφάλισης της επιστημονικής ακεραιότητας της μελέτης. Οι διάφορες οδηγίες ηθικής και δεοντολογίας στην κλινική έρευνα και ιατρική που έχουν διαμορφωθεί στον 20^ο -21^ο αιώνα καθοδηγούνται από προηγούμενους κώδικες ηθικής όπως ο κώδικας της Νυρεμβέργης (1947), η διακήρυξη του Ελσίνκι (2000), η αναφορά του Μπελμόντ (1979) και οι οδηγίες του CIOMS (Council for International Organizations of Medical Sciences, 2002) και συγκεντρώνουν επτά κύριες αρχές που θα έπρεπε να διέπουν την πραγματοποίηση ερευνών στη ιατρική:

1. Κοινωνική και κλινική αξία

Κάθε ερευνητικό πρωτόκολλο σχεδιάζεται για να δώσει απαντήσεις σε κρίσιμα ερωτήματα που αφορούν την εξέλιξη και έκβαση μιας συγκεκριμένης νόσου. Οι απαντήσεις αυτές θα πρέπει να είναι τόσο πολύτιμες- να προσφέρουν δηλαδή πληροφορίες για την κατανόηση και μελλοντική αντιμετώπιση ενός παθογενετικού μηχανισμού-ώστε να δικαιολογούν την υπαγωγή ατόμων σε μια μελέτη με πιθανό κίνδυνο. Ως εκ τούτου η έκθεση ανθρώπινων οργανισμών στους πιθανούς κινδύνους και επιβαρύνσεις μια ερευνητικής μελέτης θεωρείται επιτρεπτή και δικαιολογημένη μόνο αν η κοινωνία κερδίζει επωφελή γνώση μετά την διάχυση και αξιολόγηση των ευρημάτων, θετικών η μη.

2. Επιστημονική εγκυρότητα

Το ερευνητικό πρωτόκολλο θα πρέπει να σχεδιάζεται έτσι ώστε να προσφέρει κατανοητές απαντήσεις στα κρίσιμα ερωτήματα και να συνυπολογίζει το κατά πόσο το κάθε ερώτημα έχει ξεκάθαρο αντικείμενο και πιθανή απάντηση, το αν οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι εφαρμόσιμες και έγκυρες χρησιμοποιώντας αποδεχτές αρχές και αξιόπιστες πρακτικές. Μια εξ ορισμού πιθανώς αναξιόπιστη και μη έγκυρη μελέτη θεωρείται ανήθικη διότι αποτελεί άσκοπη έκθεση ατόμων σε κίνδυνο και αναίτια σπατάλη πόρων.

3. Δίκαιη επιλογή συμμετεχόντων

Η μελέτη ποιας ομάδας ατόμων θα επιτρέψει την απάντηση των κρίσιμων ερωτημάτων; Το κύριο κριτήριο επιλογής των συμμετεχόντων θα πρέπει να αφορά τους επιστημονικούς στόχους της μελέτης και να μην επηρεάζεται από άλλους μη συναφείς στο αντικείμενο (π.χ. ευπάθεια, προνόμια κλπ) παράγοντες. Κατ' επέκταση οι συμμετέχοντες επιλέγονται έτσι ώστε να ελαχιστοποιούνται οι πιθανοί κίνδυνοι και να ενισχύεται η ωφελιμότητα των ίδιων αλλά και της κοινωνίας. Είναι σημαντικό όσοι αποδεχτούν την πρόσκληση συμμετοχής να είναι οργανικά σε θέση να απολάβουν τα οφέλη της ώστε να μην διακυβεύεται η εγκυρότητα των ευρημάτων. Δεν επιτρέπεται ο αποκλεισμός συγκεκριμένων ατόμων ή ομάδων (παιδιά η γυναίκες) εκτός αν συντρέχουν ιατρικοί λόγοι όπως η αυξημένη ευαισθησία στους πιθανούς κινδύνους και τις παρενέργειες.

4. Αναλογία κινδύνου-οφέλους

Η αβεβαιότητα ως προς τον βαθμό επικινδυνότητας ενός σκευάσματος, μηχανήματος ή διαδικασίας είναι εγγενής για κάθε κλινική έρευνα και αποτελεί και τον πραγματικό λόγο διενέργειας της έρευνας. Εξ ορισμού τα αρχικά στάδια της έρευνας ενέχουν περισσότερους άγνωστους παράγοντες επικινδυνότητας από ότι τα επόμενα και σε συνάρτηση με την φύση του εκάστοτε πρωτοκόλλου ποικίλουν από ασήμαντες και παροδικές ενοχλήσεις σε σημαντικές και πιθανώς μακροπρόθεσμες αλλαγές. Στους πιθανούς κινδύνους περιλαμβάνονται φυσικοί κίνδυνοι (θάνατος, αναπηρία, μόλυνση), ψυχολογικοί (κατάθλιψη, πιεστική ανησυχία, άγχος), οικονομικοί (απώλεια εργασίας) ή κοινωνικοί (διακρίσεις, στιγματισμός). Ως εκ τούτου θα πρέπει με κάθε μέσο να εξασφαλισθεί ελαχιστοποίηση των πιθανών κινδύνων και μεγιστοποίηση των οφελών για τους εδελοντές σε βαθμό τέτοιο που το αναμενόμενο κέρδος για τους ασθενείς και την κοινωνία να είναι ανάλογο ή και σημαντικότερο από τις πιθανές απώλειες.

5. Ανεξάρτητη κριτική και αξιολόγηση

Για την αντιμετώπιση πιθανών αντικρουόμενων συμφερόντων και τη διασφάλιση μιας ηθικά αποδεκτής κλινικής έρευνας θα πρέπει να προηγηθεί αξιολόγηση της μελέτης από μια ανεξάρτητη και χωρίς έννομα συμφέροντα από την συγκεκριμένη μελέτη, αρχή που θα εστιάσει στον χαρακτηρισμό του πρωτοκόλλου ως ελεύθερου προκαταλήψεων, ικανοποιητικά διαμορφωμένου για την προστασία των εδελοντών, σύμφωνα με τους κανόνες ηθικής και δεοντολογίας και με ευνοϊκή για τα οφέλη αναλογία. Συχνά η ανεξάρτητη κριτική διεκπεραιώνεται από χορηγούς, επιτροπές ινστιτούτων και συμβούλια παρακολούθησης δεδομένων τα οποία και συνεχίζουν την συστηματική παρατήρηση της έρευνας μέχρι την ολοκλήρωση της.

6. Ενυπόγραφη συγκατάθεση μετά από ενημέρωση

Για να χαρακτηριστεί ένα ερευνητικό πρωτόκολλο συμβατό με τους κανόνες ηθικής και δεοντολογίας είναι κοινώς αποδεκτό ότι οι εδελοντές θα πρέπει να αποφασίζουν αν θέλουν να συμμετέχουν ή όχι. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω έγγραφων συγκαταθέσεων σύμφωνα με τις οποίες οι ενδιαφερόμενοι δέχονται σαφείς και κατανοητές πληροφορίες για τον σκοπό, την μεθοδολογία, τους κινδύνους, τα οφέλη της μελέτης καθώς και άλλες πιθανές εναλλακτικές. Ακολουθώντας θα πρέπει οι συμμετέχοντες να κατανοήσουν τις πληροφορίες αυτές και την σχέση τους με την δική τους περίπτωση ώστε να προχωρήσουν σε μια συνειδητοποιημένη απόφαση για την συμμετοχή τους στην εν λόγω μελέτη.

Όπως σε κάθε περίπτωση παρατηρούνται εξαιρέσεις στην απόλυτη αναγκαιότητα γραπτής συγκατάθεσης και συνήθως αφορούν παιδιά ή ασθενείς περιορισμένων νοητικών ικανοτήτων, ασθενείς με σοβαρή μορφή Alzheimer's ή σε κατάσταση αφασίας λόγω εγκεφαλικών τραυματισμών. Διασφαλίζοντας τις αρχές του ασθενή η έγκριση για συμμετοχή θα πρέπει να δοθεί από ένα τρίτο άτομο που θα σεβαστεί την πιθανή επιθυμία του ενδιαφερόμενου.

7. Σεβασμός στους πιθανούς και εγγεγραμμένους εδελοντές

Οι εδελοντές θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό από την πρώτη στιγμή που προσεγγίζονται για να συμμετάσχουν στην έρευνα- ακόμα και αν τελικά δεν συναινέσουν - μέχρι και την ολοκλήρωση της. Οι εδελοντές θα πρέπει να διασφαλίζονται ως προς:

- α) Τον σεβασμό της ιδιωτικής τους ζωής, την διαφύλαξη των προσωπικών τους δεδομένων και την τήρηση του απορρήτου.
- β) Την διατήρηση του δικαιώματος αλλαγής της απόφασης τους και την απόσυρση της συμμετοχής τους χωρίς κυρώσεις
- γ) Την ενημέρωση τους για νέα δεδομένα που δυνατό να προκύψουν κατά την εξέλιξη της μελέτης και να επηρεάζουν την προσωπική τους συμμετοχή
- δ) Την δυνατότητα ιατρικής παρακολούθησης και την παροχή ανάλογης και υψηλού επιπέδου ιατρικής φροντίδας όταν θα σημειώνονται ανεπιθύμητες και απρόβλεπτες παρενέργειες. Σε ακραίες περιπτώσεις που θα διαταράσσεται η κλινική κατάσταση του ασθενούς θα πρέπει να υπάρχει και η δυνατότητα απομάκρυνσης από τη μελέτη
- ε) Το δικαίωμα τους στην γνώση των τελικών ευρημάτων της μελέτης.

Η αποτύπωση **Βασικών Αρχών Δεοντολογίας και Βιοηθικής** που διέπουν την εντός της Σχολής δραστηριοποίηση βασικών επιστημών, διασφαλίζουν τόσο τον ερευνητή όσο και το υλικό μιας μελέτης βασικής ή κλινικής έρευνας ως ακολούθως:

1. Η Ιατρική Σχολή του ΕΚΠΑ υποχρεούται να διασφαλίζει την τήρηση ορδών, τόσο δεοντολογικά όσο και επιστημονικά, πρακτικών όπως αυτές ορίζονται από τις ισχύουσες ρυθμίσεις και νομοθεσίες, τους διεθνείς κανονισμούς και συμφωνίες μεταξύ οργανισμών και τις αρχές δεοντολογίας της έρευνας.
2. Οι ερευνητικές δραστηριότητες του Ιατρικού Τμήματος εστιάζουν στη βιολογία, την ιατρική και τη βιοτεχνολογία και εμπεριέχουν γενετικές, μεταφραστικές και μέτα-μεταφραστικές έρευνες, πειραματικές «in vivo» ή/και «in vitro» μελέτες και κλινικές δοκιμές. Η ευθύνη των ερευνητικών δραστηριοτήτων βαρύνει το επιστημονικό προσωπικό του τμήματος, το οποίο και υποχρεούται σε διαρκή εκπαίδευση και ενημέρωση στις αρχές δεοντολογίας και τις διεθνείς επιστημονικές εξελίξεις ιδιαίτερα σε ότι αφορά την κατά περίπτωση εξειδίκευση.
3. Το ερευνητικό πρωτόκολλο πρέπει να είναι αναλυτικό και να περιλαμβάνει το όνομα και τα στοιχεία του υπεύθυνου ερευνητή, τα προσόντα και την εμπειρία των συμμετεχόντων στην έρευνα.
4. Η πειραματική προσέγγιση, η άποψη των ειδικών, η επεξεργασία των δεδομένων και η ερμηνεία των ευρημάτων πρέπει να αντιμετωπίζονται με αντικειμενικότητα και αποφεύγοντας ή ελαχιστοποιώντας τυχόν προκαταλήψεις.

5. Η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί πρέπει να είναι ενημερωμένη σύμφωνα με τις διεθνώς αποδεκτές επιστημονικές πρακτικές και να περιγράφεται λεπτομερώς και με σαφήνεια ιδιαίτερα έτσι ώστε να επιτρέπεται η επαλήθευση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Περιλαμβάνονται αναλυτικά οι προβλεπόμενες πειραματικές διαδικασίες καθώς και οι διαδικασίες που τηρούνται κατά τη συλλογή του υλικού και τη διαχείριση των αποτελεσμάτων, το χρονοδιάγραμμα, το κόστος και τις πηγές χρηματοδότησης.
6. Το κάθε ερευνητικό πρωτόκολλο χρήζει εγκρίσεως από την επιτροπή δεοντολογίας της έρευνας, μιας διεπιστημονικής επιτροπής που ορίζεται από την σύγκλητο και επιλαμβάνεται θεμάτων για την τήρηση των κανόνων βιοηθικής. Η διαδικασία θα πρέπει να διευκολύνει, και όχι να παρακωλύει, τις συνεργασίες μεταξύ ιδρυμάτων εντός και εκτός συνόρων σε κάθε περίπτωση που διασφαλίζεται η προστασία των συμμετεχόντων στην έρευνα. Η έγκριση αφορά τον σκοπό και την μεθοδολογία της προτάσεως και παρέχεται υπό την προϋπόθεση απόλυτης πλειοψηφίας και ομόφωνης αποφάσεως. Οι ερευνητές υποχρεούνται στην παροχή πληροφοριών ή/και την προσκόμιση εγγράφων σε κάθε απαίτηση της επιτροπής πριν την γραπτή έκδοση αιτιολογημένης απόφασης. Η αρνητική ή θετική γνώμη μελών που μειοψήφησαν πρέπει να καταγράφεται στα πρακτικά.
7. Σε περίπτωση που η επιτροπή θα διαπιστώνει ότι μια έρευνα αντιβαίνει στη νομοθεσία ή σε καθιερωμένους κώδικες ηθικής και δεοντολογίας ή στις προβλέψεις του κώδικα δεοντολογίας θα προβαίνει σε παρατηρήσεις και δεν θα παρέχει έγκριση, αν δεν παρατηρηθεί συμμόρφωση. Η επιτροπή διατηρεί και το δικαίωμα διενέργειας ελέγχων και κατά την εξέλιξη της εν λόγω έρευνας, και σε περίπτωση που δεν υπάρχει θεραπεία των παραβάσεων και εκτροπών δύναται να διαβιβάζει αιτιολογημένη εισήγηση σε ανώτερο φορέα. Ο έλεγχος θα πρέπει να γίνεται εντονότερος, όσο η πολυπλοκότητα και οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι της έρευνας αυξάνονται.
8. Κάθε έρευνα θα πρέπει να διεξάγεται σεβόμενη την ανθρωπίνη αξιοπρέπεια και ιδιαιτερότητα αποφεύγοντας διακρίσεις σχετικές με την εθνότητα, την φυλή, την καταγωγή, τον πολιτισμό, τη θρησκεία, τη γλώσσα την κοινωνική και οικονομική κατάσταση, το φύλο η/και άλλους μη επιστημονικούς παράγοντες.
9. Η ερευνητική εργασία κατοχυρώνεται θεσμικά ως ατομικό δικαίωμα του ερευνητή και προστατεύεται από την ακαδημαϊκή ελευθερία του Ιδρύματος

στο οποίο διεκπεραιώνεται. Παράλληλα, δεδομένου ότι προάγει την επιστημονική γνώση για την ανάπτυξη προληπτικών, διαγνωστικών και θεραπευτικών διαδικασιών και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του κοινωνικού συνόλου αποκτά και κοινωνική διάσταση που απαιτεί την ορδή και με διαφάνεια διάχυση και αξιοποίηση των ευρημάτων. Η οικειοποίηση ευρημάτων άλλης ομάδας, η κατασκευή και η παραποίηση αποτελεσμάτων ελέγχονται και αποτελούν σοβαρό παράπτωμα που τιμωρείται.

10. Η έρευνα αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία όλων των μελών της ερευνητικής ομάδας οι οποίοι έχουν δικαίωμα ίσης μεταχείρισης όπως αποδίδεται και με την αποτύπωση της ατομικής συμβολής του καθενός σε κάθε δημοσιοποίηση της προόδου και των αποτελεσμάτων της μελέτης. Η σχετική ευθύνη βαρύνει κυρίως τους επικεφαλής του προγράμματος οι οποίοι και υποχρεούνται να διασφαλίζουν τον αμοιβαίο σεβασμό ανάμεσα στους ερευνητές, να τηρούν πλήρη εχεμύθεια, να μην οικειοποιούνται ερευνητικά ευρήματα και συμπεράσματα για ατομική προβολή και να εξασφαλίζουν την ακεραιότητα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας τρίτων.
11. Οι συμμετέχοντες ερευνητές υποχρεούνται σε γραπτή δήλωση- προς την επιτροπή ερευνών- στην οποία θα αναφέρουν ότι γνωρίζουν, συμφωνούν και αναλαμβάνουν την ευθύνη συμμόρφωσης τους με τους κανόνες ηθικής και δεοντολογίας (τήρηση απορρήτου, αρχή ανωνυμίας και αρχή συναίνεσης) και δεν έχουν συγκρουόμενα συμφέροντα.
12. Στην περίπτωση εξωτερικής χορηγίας και χρηματοδότησης της ερευνητικής εργασίας απαιτείται ενδεδειγμένος έλεγχος των όρων και προϋποθέσεων της συμφωνίας καθώς και δημοσιοποίηση των πηγών χρηματοδότησης. Η μνεία σε χορηγούς θα πρέπει να γίνεται με σύνεση ώστε να διασφαλίζει την ξεκάθαρη σχέση του χορηγού με τον φορέα της έρευνας αποτρέποντας πιθανές ενέργειες με χροιά διαφήμισης ή παρανόησης ως προς την κυριότητα του ερευνητικού φορέα.
13. Σε εξωτερικά χρηματοδοτούμενες έρευνες επιτρέπεται η εκμετάλλευση των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού καθώς και η συμμετοχή και άλλων μελών του προσωπικού του Ιατρικού Τμήματος υπό την προϋπόθεση ότι δεν παρακωλύονται λοιπές λειτουργίες εκπαιδευτικού ή κλινικού χαρακτήρα και ότι χορηγείται ειδική άδεια από τους αρμόδιους φορείς. Ανάθεση επιμέρους ερευνητικών και υποβοηθητικών εργασιών σε τρίτα πρόσωπα γίνεται υπό την ευθύνη και την επίβλεψη των επιστημονικών υπευθύνων.

14. Οι υπεύθυνοι της έρευνας καθώς και τα υπόλοιπα μέλη της ερευνητικής ομάδας οφείλουν να διασφαλίζουν την προστασία της υγείας και σωματικής ακεραιότητας των συμμετεχόντων λαμβάνοντας τα απαραίτητα επιστημονικά μέτρα και υπακούοντας στους διεθνείς και αναγνωρισμένους κανόνες ασφαλούς λειτουργίας (κανόνες για την προστασία των ανθρώπων και της φύσης από ραδιενεργά υλικά και τοξικές, καρκινογόνες, αλλεργιογόνες, μεταλλαξογόνες ή άλλες επικίνδυνες για την υγεία ουσίες).
15. Τα ερευνητικά πρωτόκολλα που έχουν ως πειραματικό υποκείμενο τον άνθρωπο έχουν ως στόχο την πρόληψη και αντιμετώπιση ασθενειών και απαιτούν την δέσμευση των ερευνητών από τις ισχύουσες νομοθεσίες και τις γενικά αναγνωρισμένες αρχές προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
16. Οι μελέτες που περιλαμβάνουν βιολογική, ιατρική, ψυχολογική, κοινωνική ή παιδαγωγική έρευνα σε άνθρωπο απαιτούν την διεξοδική ενημέρωση και γραπτή συναίνεση του συμμετέχοντος. Η ενημέρωση πρέπει να είναι σαφής και κατανοητή και να περιλαμβάνει λεπτομέρειες για τον σκοπό, την μεθοδολογία και τις πρακτικές που θα εφαρμοσθούν καθώς και τους ενεχόμενους κινδύνους. Η έγγραφη συγκατάθεση τεκμηριώνεται με υπογραφή γραπτής δήλωσης του συμμετέχοντος ή του νόμιμου αντιπροσώπου του-σε περιπτώσεις παιδιών ή ατόμων με διανοητικά ή ψυχιατρικά προβλήματα- και υπό την προϋπόθεση της διατήρησης του δικαιώματος ανάκλησης οποτεδήποτε.
17. Οι επιστημονικοί υπεύθυνοι διασφαλίζουν ότι η απόφαση των συμμετεχόντων έχει ληφθεί σε ικανοποιητικό χρόνο, με ελεύθερη βούληση μετά από ενημέρωση που δεν περιλαμβάνει μηχανισμούς εξαναγκασμού, υποσχέσεις ή δηλώσεις που δημιουργούν ψευδείς προσδοκίες για θετικά αποτελέσματα, και ορολογίες διαφημιστικού χαρακτήρα, όπως ασφαλές ή καλύτερο σκεύασμα ή «νέο φάρμακο» και/ή «νέα θεραπεία». Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται όταν εμπλέκονται άτομα από ευαίσθητες ομάδες όπως, παιδιά, έγκυες, κρατούμενοι και άτομα με αναπηρίες.
18. Δεν επιτρέπεται κατά την έρευνα ή με πρόσχημα αυτή οποιαδήποτε χρηματοοικονομική ανταλλαγή είτε με την μορφή χορήγησης δωρεάν αγωγής είτε με τη μορφή οικονομικής εκμετάλλευσης του ανθρώπινου σώματος (από μέλη και όργανα μέχρι και το γενετικό υλικό του κυττάρου). Σημειώνεται όμως ότι πρέπει να επιτρέπεται η αποζημίωση συμμετεχόντων στους οποίους θα παρατηρούνται ανεπιθύμητες και μη προβλεπόμενες παρενέργειες, είτε ως χρηματική αποζημίωση σε περίπτωση που για παράδειγμα έχει πληγεί η

ικανότητα του ατόμου να εργαστεί, είτε ως παροχή διαρκούς ιατρικής παρακολούθησης και θεραπείας σε περίπτωση αναστρέψιμων βλαβών.

19. Προσωπικές πληροφορίες που συλλέγονται κατά τη διεξαγωγή της έρευνας πρέπει να θεωρούνται εμπιστευτικές και να προστατεύονται αναλόγως σε όλα τα στάδια της έρευνας. Επιβάλλεται σύμφωνα και με έγκριση που θα δίνεται από την «Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων» να τηρούνται αυστηρά όλες οι αρχές προστασίας ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων που αφορούν τους συμμετέχοντες.
20. Στην περίπτωση έρευνας με συλλογή ή/και επεξεργασία δεδομένων θα πρέπει να σημειώνεται αν τα δεδομένα περιλαμβάνουν στοιχεία που επιτρέπουν την ταυτοποίηση του ατόμου από το οποίο προέρχονται σε κάποια φάση της έρευνας (identifiable data) Στην περίπτωση αυτή πρέπει να εφοδιάζονται με κωδικούς, είτε από τους ερευνητές, είτε από τις υπηρεσίες που αρχικώς συνέλεξαν τα δεδομένα, ούτως ώστε να καθίσταται αδύνατη η ταυτοποίηση των ατόμων από τα οποία προέρχονται. Αν η έρευνα περιλαμβάνει στοιχεία ατόμων, των οποίων η ταυτότητα δεν μπορεί να γίνει γνωστή στους ερευνητές σε καμία φάση της διαδικασίας, τότε πρόκειται για «μη ταυτοποιήσιμα προσωπικά δεδομένα» (non identifiable data / unlinked anonymised data). Αν η έρευνα περιλαμβάνει συγκεντρωτικά και στατιστικής φύσεως στοιχεία, αυτά συλλέγονται ανωνύμως. Εάν η έρευνα περιλαμβάνει συλλογή βιολογικού υλικού αυτό θα πρέπει να εφοδιάζεται με κωδικούς, να μετατρέπεται σε ανώνυμο και να δημοσιεύεται με αυτόν τον τρόπο.
21. Οι ερευνητές υποχρεούνται σε διασφάλιση των προσωπικών δεδομένων μετά από ειδικό σχεδιασμό (π.χ κωδικοποίηση) που θα επιτρέπει την ασφαλή αποθήκευση δεδομένων αλλά όχι την δυνατότητα αναγνώρισης ενός συμμετέχοντα κατά την ανάλυση ή δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων της μελέτης. Δεν επιτρέπεται η έκδοση δεδομένων, και στοιχείων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν πλήγματα της κοινωνικής ή οικογενειακής υπόστασης των συμμετεχόντων, της ασφαλιστικής τους κάλυψης ή ακόμα και την νομική τους υπόστασης.
22. Στην περίπτωση των κλινικών μελετών οι ερευνητές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τις διατάξεις της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως περί Βιοϊατρικής του 1997 (νόμος 2619/1998) και συγκεκριμένα τα άρθρα 5, 6 και 7 (σχετικά με την συναίνεση), 4 και 15 έως 17 (σχετικά με την επιστημονική έρευνα σε άτομα), 18 (σχετικά με την έρευνα με εξωσωματικά έμβρυα). Είναι ευνόητο ότι η

έρευνα η οποία αφορά ομάδες ευάλωτων πληθυσμών τηρεί τους κανόνες που διέπονται από τις διεθνείς συνθήκες όπως ήδη αναγράφονται στο έγγραφο της Επιτροπής του ΕΚΠΑ. Επίσης λαμβάνεται υπόψη ο Κώδικας Άσκησης Ιατρικού Επαγγέλματος και Δεοντολογίας (Νόμος υπ. αριθμ. 3418/ΦΕΚ 287/28.11.2005) και συγκεκριμένα τα άρθρα: 13 (Ιατρικό Απόρρητο) 24 (Σχετικά με την ιατρική έρευνα), 25 (κλινική έρευνα με νέα φάρμακα ή διαγνωστικές και θεραπευτικές μεθόδους), 26 (Μη θεραπευτική βιοϊατρική έρευνα) και 27 (Δημοσιότητα των αποτελεσμάτων).

23. Απαγορεύεται η πρόκληση , παράταση ή επιδείνωση νόσου για ερευνητικούς σκοπούς.
24. Κλινικές παρεμβατικές και μη παρεμβατικές μελέτες, που διεκπεραιώνονται σε νοσοκομειακούς χώρους υποβάλλονται σε έγκριση από το επιστημονικό συμβούλιο του Νοσοκομείου σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία. Οι ερευνητές υποχρεούνται σε προσκόμιση αυτού του εγκεκριμένου πρωτοκόλλου στην επιτροπή δεοντολογίας του τμήματος Ιατρικής.
25. Η έρευνα σε νεκρά σώματα (πτώματα) επιτρέπεται μόνο μετά από έγγραφη και ενημερωμένη συγκατάθεση των οικείων. Σε περίπτωση αγνώστου πτώματος, που δεν έχει αναζητηθεί, η έρευνα μπορεί να αρχίσει μετά την πάροδο δέκα ημερών από τον θάνατο.
26. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία (άρθρο 1459 Α.Κ) η έρευνα σε ανθρώπινα έμβρυα επιτρέπεται μόνο σε πλεονάζοντες γαμέτες, ζυγώτες και γονιμοποιημένα ωάρια που διατίθενται για ερευνητικούς σκοπούς για την καλύτερη κατανόηση της ανθρώπινης αναπαραγωγής, την βελτίωση των διαγνωστικών και θεραπευτικών προσεγγίσεων της υπογονιμότητας και την μελέτη της βιολογίας και των δυνατοτήτων εκμετάλλευσης των εμβρυϊκών βλαστικών κυττάρων. Η έρευνα πρέπει να ακολουθεί προηγούμενη αντίστοιχη έρευνα σε πειραματόζωα και προϋποθέτει έγκριση από την επιτροπή δεοντολογίας και άδεια της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (όπου υφίσταται). Απαιτεί επίσης την έγγραφη συναίνεση: α. των φυσικών γονέων του εμβρύου (π.χ ζευγάρια σε κύκλο τεχνητής γονιμοποίησης) μετά από σαφή κατανόηση περί της καταστροφής του εμβρύου και της μερικής χρησιμοποίησης εσωτερικών δομών και β. δοτών γαμετών που χρησιμοποιούνται για την δημιουργία ανθρώπινων εμβρύων μετά από πλήρη ενημέρωση για τους σκοπούς και τους όρους της έρευνας σε ανθρώπινα έμβρυα
27. Η έρευνα σε ανθρώπινα βλαστοκύτταρα αποτελεί ένα σταθερά αναπτυσσόμενο και πολλά υποσχόμενο πεδίο έρευνας με ευρήματα που θα

επιτρέψουν την καλύτερη κατανόηση των βασικών μηχανισμών της κυτταρικής διαφοροποίησης και ανάπτυξης καθώς και την μεταφορά/μετάφραση της βασικής έρευνας στην κλινική πράξη με την ανάπτυξη νέων θεραπευτικών προσεγγίσεων. Τα ανθρώπινα βλαστοκύτταρα προέρχονται από έμβρυα ή εμβρυϊκούς ιστούς, ιστούς ενήλικων ατόμων, «in vitro» επαγόμενα κύτταρα και δια-διαφοροποίηση (επαναπρογραμματισμός ενός ώριμου κυττάρου σε κύτταρο άλλης σειράς χωρίς τη μεσολάβηση αποδιαφοροποίησης του). Ο όλο- ή πολυδύναμος χαρακτήρας των βλαστοκυττάρων εγείρει υποψίες για την πιθανή αναγέννηση μη υγιών και κατεστραμμένων ιστών που σχετίζονται με νοσήματα στα οποία δεν υπάρχει αποτελεσματική θεραπεία. Τόσο ο κίνδυνος αυτός όσο και οι συνθήκες εξαγωγής (πχ από έμβρυα), διατήρησης και εκμετάλλευσης των ανθρώπινων βλαστοκυττάρων αποτελούν ζητήματα κρίσιμα για τις αρχές βιοηθικής και τους κανόνες που διέπουν την έρευνα τους.

28. Η έρευνα που περιλαμβάνει βλαστοκύτταρα από έμβρυα θα πρέπει να διέπεται από τους κανόνες που ισχύουν και για την εκμετάλλευση εμβρύων και να διασφαλίζεται από έγγραφες συγκαταθέσεις των βιολογικών γονέων μετά από ενημέρωση. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται στις περιπτώσεις νεκρών εμβρύων που αποτελούν προϊόντα αποβολής / έκτρωσης.
29. Βλαστοκύτταρα ενηλίκων απομονώνονται από αίμα και τον ίδιο τον ομφάλιο λώρο, από περιφερικό αίμα, από νωτιαίο μυελό και άλλους ιστούς. Η έρευνα με βλαστοκύτταρα ενηλίκων εμφανίζει ιδιαιτερότητες κυρίως σε ότι αφορά την ακούσια συμμετοχή παιδιών, την έγερση ζητημάτων σύγκρουσης συμφερόντων και τη διάχυση των πληροφοριών στο κοινό με τη βοήθεια των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η λειτουργία δημόσιων και ιδιωτικών τραπεζών βλαστοκυττάρων ομφαλοπλακουντιακού αίματος θα πρέπει να υπόκειται σε κανονισμούς που θα διασφαλίζουν την σωστή ενημέρωση των ενδιαφερομένων σε ότι αφορά τις αληθείς ωφέλειες αποφεύγοντας την παραπληροφόρηση και τη δημιουργία ψευδών εντυπώσεων.
30. Σύμφωνα με την ISSCR (International Society for Stem Cell Research) η έρευνα σε και με ανθρώπινα βλαστοκύτταρα (για να είναι εφικτή η μετάβαση της προκλινικής έρευνας σε κλινικές εφαρμογές) θα πρέπει να περιλαμβάνει την αξιολόγηση του πρωτοκόλλου από επιστήμονες εξειδικευμένους στην μελέτη βλαστοκυττάρων δεδομένου ότι σε αυτό θα παρέχονται και πληροφορίες σε σχέση με την προέλευση και διατήρηση των βλαστοκυττάρων.

31. Η ενημέρωση των συμμετεχόντων θα πρέπει να διασφαλίζει την κατανόηση των ιδιαιτεροτήτων της έρευνας σε βλαστοκύτταρα και ιδιαίτερα όταν αυτά προέρχονται από έμβρυα που έχουν καταστραφεί επί τούτου. Θα πρέπει επίσης να δηλώνει ξεκάθαρα τους ενδεχόμενους κινδύνους και την πιθανότητα εμφάνισης ανεπιθύμητων παρενεργειών καθώς επίσης και την διάθεση ελλιπούς γνώσης σε ότι αφορά μακροπρόθεσμες επιδράσεις. Ως εκ τούτου θα πρέπει να εξασφαλίζεται η δίκαιη επιλογή των συμμετεχόντων σε θεραπευτικά πρωτόκολλα, η διατήρηση της καλής τους κατάστασης με τακτικές παρακολουθήσεις, η διαφάνεια στην διάχυση θετικών αλλά και αρνητικών αποτελεσμάτων και η γνωστοποίηση των δυσμενών παρενεργειών.
32. Η έρευνα σε ζώα περιλαμβάνει μελέτες με βασικούς στόχους τη μελέτη, πρόληψη και θεραπεία ασθενειών και την προαγωγή της υγείας του ανθρώπου και μελέτες που αποσκοπούν στη βελτίωση της ζωής των ίδιων των ζώων. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να διεξάγεται σύμφωνα με τις αρχές προστασίας των ζώων και με γνώμονα την ηθική μεταχείριση των ζώων, το σεβασμό της γενετικής τους ταυτότητας και την επιλογή του κατάλληλου για πειραματικούς σκοπούς είδους ζώου. Σύμφωνα με την αρχή της Αντικατάστασης (replacement) θα πρέπει να αναζητηθούν άλλοι κατώτεροι οργανισμοί όπως φυτά, μικροοργανισμοί και μετάζωα που βιώνουν λιγότερο τον πόνο. Όταν δεν υπάρχει δυνατότητα αντικατάστασης θα πρέπει να λαμβάνεται μέριμνα για τη Μείωση του αναγκαίου και ικανού, για την ολοκλήρωση της μελέτης, αριθμού ζώων (reduction) και Τελειοποίηση των μεθόδων (refinement) για την πρόκληση ελάχιστου πόνου και ταλαιπωρίας.
33. Οι κανόνες που διέπουν τον πειραματισμό με ζώα εργαστηρίου περιγράφονται στη νομοθεσία, ενσωματώνουν την Οδηγία 86/609 της Ε.Ε (προεδρικό διάταγμα 160/1991) και συμπληρώνονται από τις συστάσεις της Κτηνιατρικής για την παροχή στέγης και φροντίδας στα ζώα που χρησιμοποιούνται για πειραματικούς και άλλους επιστημονικούς σκοπούς.
34. Η δημιουργία και χρήση διαγονιδιακών πειραματόζωων υπόκειται στους κανόνες που διέπουν την έρευνα σε ζώα, αλλά χρήζουν και ιδιαίτερων θεωρήσεων που αφορούν το κατά πόσο δικαιολογημένη είναι η δημιουργία της Με ταυτόχρονη διασφάλιση της καλής υγείας των προγόνων και των απογόνων. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί σε νέα πρωτόκολλα που χρησιμοποιούν μη χαρακτηρισμένους φορείς και νέα διαγονίδια τα οποία εφαρμόζονται από νέους ερευνητές.

35. Η χρήση διαγονιδιακών πειραματόζων θα πρέπει να είναι απολύτως δικαιολογημένη υπό την έννοια ότι τα πιθανά οφέλη της έρευνας (π. χ επαγωγή βιοϊατρικής γνώσης, καλύτερη κατανόηση παθογόνων μηχανισμών, ανάπτυξη θεραπευτικών προσεγγίσεων και βελτίωση φαρμακευτικών σκευασμάτων) υπερτερούν των ενεχόμενων κινδύνων ως προς τις πιθανές επιδράσεις στα ζώα(ιδιαίτερα αν το διαγονίδιο είναι καινούργιο) και την πρόκληση αφόρητου πόνου για τον οποίο θα πρέπει να προβλέπεται άμεση ανακούφιση με τον τερματισμό της διαδικασίας.
36. Η έρευνα σε μικροοργανισμούς -μεταξύ των οποίων και γενετικά τροποποιημένων- που αποτελούν κίνδυνο πρόκλησης επιμόλυνσης, αλλεργίας, τοξικότητας η / και μεταφοράς γενετικού υλικού πρέπει να διεξάγεται σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους σύμφωνα με τις διεθνώς αποδεκτές προδιαγραφές και τηρώντας τις διατάξεις της νομοθεσίας.
37. Επιτρέπεται η χρηματοδότηση της έρευνας από φαρμακευτικές εταιρείες ή άλλες εταιρείες παραγωγής ή εμπορίας εξοπλισμού υπό την προϋπόθεση ότι διατίθεται γραπτή αποδοχή των κανονισμών δεοντολογίας από την εν λόγω εταιρεία.

Τμήμα Οδοντιατρικής

- Το ηθικό δικαίωμα και το δέμα οικονομικών οφελών που πιθανόν προκύπτουν, στα πλαίσια κατοχύρωσης ευρεσιτεχνιών ως προϊόντων έρευνας, σύμφωνα με τον ισχύοντα νόμο.

Τμήμα Φαρμακευτικής

- Οι ερευνητές, μέλη ΔΕΠ του ΕΚΠΑ, που θα διευθύνουν ερευνητικά προγράμματα, οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία και επιβαλλόμενα επιστημονικά μέτρα, για την προστασία της υγείας των εργαζομένων στα προγράμματα, από ατυχήματα ή άλλες παρενέργειες που μπορεί να προκύψουν κάτω από τις ιδιαίτερες συνθήκες της έρευνας. Η δυνατότητα λήψης των αναγκαίων και επιβαλλόμενων επιστημονικών μέτρων εξασφαλίζεται αρχικά με ευθύνη του ΕΚΠΑ.

Τμήμα Νοσηλευτικής

Δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στο Εθνικό Νομοθετικό Κείμενο περί Νοσηλευτικής Δεοντολογίας π.δ. 216/2001

Σχολή Επιστημών της Αγωγής

Οδηγίες δεοντολογίας για την εκπαιδευτική έρευνα - Έρευνα με παιδιά²

Ως κοινότητα των ερευνητών για εκπαιδευτικά θέματα θεωρείται το σύνολο όσων συμμετέχουν στην εκπαιδευτική έρευνα, περιλαμβανομένων των πανεπιστημιακών, επαγγελματιών (στην ιδιωτική ή δημόσια σφαίρα), εκπαιδευτικών και φοιτητών.

Η εκπαιδευτική έρευνα οφείλει να εφαρμόζεται σύμφωνα με τη δεοντολογία που αφορά το σεβασμό της προσωπικότητας, της γνώσης, της ποιότητας της έρευνας και της ακαδημαϊκής ελευθερίας.

Πολλοί δεοντολογικοί κανόνες που αφορούν την έρευνα με ενήλικες είναι κοινοί με αυτήν για τα παιδιά. Υπάρχουν ωστόσο τέσσερις προϋποθέσεις που αφορούν ειδικά τα παιδιά:

- i. το γεγονός ότι ενδέχεται οι ικανότητες, οι αντιλήψεις και τα πλαίσια αναφοράς των παιδιών να διαφέρουν από αυτά των ενηλίκων, ανάλογα με παράγοντες σχετικούς με την ηλικία τους (και όχι μόνο),
- ii. το γεγονός ότι τα παιδιά είναι δυνάμει ευάλωτα εκμετάλλευσης κατά την αλληλεπίδρασή τους με τους ενήλικες και ότι υπάρχουν ειδικές ευθύνες των ενηλίκων απέναντι στα παιδιά,
- iii. το γεγονός ότι οι σχέσεις ισχύος ανάμεσα στον ενήλικα ερευνητή και το παιδί που συμμετέχει στην έρευνα είναι άνισες, και τέλος
- iv. το γεγονός ότι ο προστατευτικός ρόλος των ενηλίκων (γονέων ή/και εκπαιδευτικών ή άλλων οι οποίοι ευθύνονται για την παιδική φροντίδα), που μεσολαβούν στην επαφή του ερευνητή με το παιδί, εγείρει θέματα δεοντολογίας ως προς την ενημέρωση του παιδιού και τη συναίνεσή του για τη συμμετοχή στην έρευνα.

---

²Για τις συγκεκριμένες οδηγίες λήφθηκαν υπόψη οι εξής κώδικες δεοντολογίας: *Ethical Guidelines for Educational Research*, British Educational Research Association, 2011, *Code of Ethics*, American Educational Research Association, *The Research Ethics Guidebook for Social Science Researchers*, Economic and Social Research Council and Institute of Education.

Η δεοντολογία της έρευνας με παιδιά χρειάζεται να ισορροπήσει ανάμεσα σε διάφορες προϋποθέσεις. Αφενός απαιτείται να αποφευχθούν ή να ελαχιστοποιηθούν βλάβες εξαιτίας της έρευνας και να εξασφαλιστεί η προστασία των παιδιών και των νέων, και αφετέρου χρειάζεται εγρήγορση απέναντι στους κινδύνους και τις βλάβες που επιφέρει η αποσιώπηση των απόψεων και εμπειριών των παιδιών με τον αποκλεισμό τους από την έρευνα.

- ✓ Οι ερευνητές οφείλουν να εφαρμόζουν τα άρθρα 3 και 12³ της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ. Το άρθρο 3 προβλέπει ότι για όλες τις ενέργειες που αφορούν το παιδί δεμελιώδης προϋπόθεση είναι τα συμφέροντα του παιδιού. Το άρθρο 12 απαιτεί να δίνεται στα παιδιά που έχουν, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα, την ικανότητα να διαμορφώνουν απόψεις, το δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους σε όλα τα θέματα που τα αφορούν¹.
- ✓ Τα παιδιά δεν πρέπει ποτέ να εξαναγκάζονται να συμμετάσχουν σε έρευνα.
- ✓ Ξεκινώντας μια έρευνα με παιδιά, οι ερευνητές οφείλουν να έχουν την εν

---

³Άρθρο 3

1. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν στα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημοσίους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνοι γι' αυτό, και παίρνουν για το σκοπό αυτό όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα.
3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνα για την προστασία τους να είναι σύμφωνη με τους κανόνες που έχουν δεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές, ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας και σε ό,τι αφορά τον αριθμό και την αρμοδιότητα του προσωπικού τους, καθώς και την ύπαρξη μιας κατάλληλης εποπτείας.

Άρθρο 12

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό ωριμότητάς του.
2. Για τον σκοπό αυτό θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

επιγνώσει συναίνεση του γονέα ή νόμιμου κηδεμόνα. Οι υπογράφωντες τη συναίνεσή τους πρέπει να διαθέτουν το σύνολο της πληροφόρησης σε κατάλληλη γλώσσα, καθώς επίσης τη δυνατότητα να αρνηθούν. Αυτή η συναίνεση δε σημαίνει ότι το παιδί συναινεί αλλά επιτρέπει στον ερευνητή να ζητήσει τη συναίνεση του παιδιού.

Οι ερευνητές μπορούν να παρακάμψουν τη συναίνεση του γονέα ή κηδεμόνα, στις περιπτώσεις όπου:

1. η έρευνα έχει τον ελάχιστο δυνατό κίνδυνο για τους συμμετέχοντες,
  2. η έρευνα δεν μπορεί πρακτικά να διεξαχθεί εφόσον ο γονέας ή ο κηδεμόνας δεν είναι εκ των πραγμάτων σε θέση να προστατεύσει το παιδί (όπως, π.χ. σε περιπτώσεις εγκαταλελειμμένων ή κακοποιημένων παιδιών).
- ✓ Αναλαμβάνοντας έρευνα με παιδιά, οι ερευνητές οφείλουν να ζητήσουν τη συμφωνία του παιδιού, εκτός εάν δεν είναι ικανό να συμφωνήσει (π.χ. τα βρέφη) και εκτός των περιπτώσεων που αναφέρονται παραπάνω. Τα παιδιά δικαιούνται του συνόλου της πληροφόρησης σε γλώσσα κατανοητή από αυτά και πρέπει να τους δίνεται η δυνατότητα να αρνηθούν.
  - ✓ Η έρευνα με παιδιά σε δεσμικά πλαίσια, π.χ. σχολεία, θέτουν ιδιαίτερα ζητήματα δεοντολογίας ως προς την ατομική συναίνεση, εάν π.χ. η συμμετοχή των παιδιών είναι ομαδική (μια σχολική τάξη). Οι ερευνητές οφείλουν να έχουν την ατομική συναίνεση του κάθε παιδιού και όχι μόνο της ομάδας (καθώς τα άτομα μέλη μιας ομάδας ενδέχεται να πιεσθούν να συμμετάσχουν ενάντια στη θέλησή τους).
  - ✓ Οι ερευνητές αποδέχονται ότι εφόσον δεν απαιτείται η συναίνεση των γονέων ή κηδεμόνων οφείλουν να έχουν τη συναίνεση δεσμικού οργάνου και, εάν τέτοιο όργανο δεν υπάρχει, άλλου δεσμικού οργάνου με ειδίκευση στη Δεοντολογία της Έρευνας. Σε τέτοιες περιπτώσεις απαιτείται να είναι εμπιστευτικός ο χαρακτήρας κάθε πληροφορίας που αφορά προσωπικά δεδομένα, εκτός εξαιρέσεων (όπως π.χ. εάν οι ερευνητές αποκτήσουν πληροφορίες που δείχνουν σαφώς ότι υπάρχει κίνδυνος για την υγεία ή για τη ζωή των συμμετεχόντων στην έρευνα, των μαθητών, υπαλλήλων, πελατών ή άλλων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι ερευνητές φροντίζουν ώστε η σημασία

που αποδίδουν στα εμπιστευτικά δεδομένα να μην έρχεται σε αντίθεση με τις λοιπές αρχές της ερευνητικής δεοντολογίας, τους κανόνες συμπεριφοράς και τη νομοθεσία.

- ✓ Οι ερευνητές εκπαιδευτικών θεμάτων πρέπει να εγγυώνται ότι οι ίδιοι είτε οι βοηθοί και φοιτητές υπό την επίβλεψή τους εφαρμόζουν τις απαιτήσεις της νομοθεσίας που αφορά την ερευνητική τους εργασία με παιδιά του σχολείου.
- ✓ Οι ερευνητές αποδέχονται ότι οι συμμετέχοντες ενδέχεται κατά την ερευνητική διαδικασία να αισθανθούν πίεση ή δυσαρέσκεια και πρέπει να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να μειώσουν την αίσθηση της εισβολής στον προσωπικό τους χώρο και να τους κάνουν να νιώσουν άνετα. Θα πρέπει να διακόψουν κάθε πράξη τους έως και την έρευνα τη ίδια, εφόσον προκαλεί συγκινησιακή ή άλλη βλάβη.
- ✓ Οι ερευνητές οφείλουν να λαβαίνουν υπόψη τη «γραφειοκρατική πίεση» πολλών ερευνών, ιδίως των ερευνών επισκόπησης, ώστε να ελαχιστοποιείται για τους συμμετέχοντες στην έρευνα η πρόσδετη στα κανονικά τους ωράρια εργασίας απασχόληση.
- ✓ Η χρήση από τους ερευνητές κινήτρων για να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή στην έρευνά τους πρέπει να στηρίζεται στην κοινή λογική και να αποφεύγονται πράξεις με ενδεχόμενα αρνητικές συνέπειες (π.χ. η προσφορά γλυκισμάτων σε παιδιά του σχολείου). Πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη ότι τα κίνητρα συμμετοχής ενδέχεται να έχουν αρνητική επίπτωση στο σχεδιασμό και την έκθεση της έρευνας, ενδέχεται π.χ. να αλλοιώσουν το ερευνητικό δείγμα είτε στις απαντήσεις των συμμετεχόντων.
- ✓ Οι ερευνητές δεν αυτοπροβάλλονται στην έκθεση των ευρημάτων τους σαν ικανοί να κάνουν διαγνώσεις είτε κατάλληλοι να παρέχουν συμβουλές, ούτε ποτέ κοινοποιούν πληροφορίες που κάποιο παιδί τους έδωσε εμπιστευτικά.

Ο σύνδεσμος για τον κώδικα δεοντολογίας του ΤΕΑΠΗ σε σχέση με τις πρακτικές ασκήσεις είναι:

<http://www.ecd.uoa.gr/wp-content/uploads/2015/11/%CE%9A%CF%89%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%82-%CE%B4%CE%B5%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%CF%82-.pdf>

(Το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης και το Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία καλύφθηκαν από την απάντηση της Κοσμητείας της Σχολής τους).

Σχολή Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού

ΟΔΗΓΙΕΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

Η Σχολή Φυσικής Αγωγή και Αθλητισμού έχει εξειδικεύσει τις βασικές αρχές ηθικής και δεοντολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών ορίζοντας το ακόλουθο πλαίσιο διεξαγωγής έρευνας. Η αδυναμία τήρησης του πλαισίου αυτού αποτελεί σοβαρό δεοντολογικό παράπτωμα.

Α. Έγκριση Διεξαγωγής Έρευνας

Η Γενική Συνέλευση της Σχολής εκλέγει τριμελή Επιτροπή Ερευνητικής Δεοντολογίας (ΕΕΔ) η οποία είναι υπεύδυνη να εξετάζει τις αιτήσεις των μελών της Σχολής (διδασκτικό, ερευνητικό προσωπικό και φοιτητές) και να **χορηγεί δεβαίωση συμβατότητας της προτεινόμενης έρευνας με την τήρηση της επιστημονικής δεοντολογίας και ηθικής**. Η αίτηση προς την ΕΕΔ πρέπει να γίνεται πριν την έναρξη συλλογής των δεδομένων.

Οι αρχές που διέπουν τη λειτουργία της ΕΕΔ και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους ερευνητές είναι οι παρακάτω:

1. Σκοπός της έρευνας είναι να προάγει την επιστημονική γνώση και όχι τη σταδιοδρομία του ερευνητή.
2. Οι προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές της Σχολής, στο πλαίσιο των σπουδών τους, έχουν υποχρέωση να θέτουν προς έλεγχο ερευνητικής δεοντολογίας την εργασία τους (πτυχιακή ή διπλωματική εργασία), προσκομίζοντας στην ΕΕΔ ανάλογη αίτηση με τη σύμφωνη γνώμη του επιβλέποντος καθηγητή. Στην αίτηση πρέπει να περιγράφεται -σύντομα και περιεκτικά- η μεθοδολογία της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να

περιγράφονται οι συμμετέχοντες, τα μέσα μέτρησης ή συγκέντρωσης των δεδομένων (εγκυρότητα, αξιοπιστία και αντικειμενικότητα) και η ακολουθούμενη διαδικασία.

3. Τη συνολική ευθύνη για την τήρηση όλων των δεοντολογικών διατάξεων έχει ο κύριος ερευνητής. Στην περίπτωση μεταπτυχιακής ή διδακτορικής διατριβής την ευθύνη φέρει ο επιβλέπων καθηγητής.
4. Με την υποβολή της ερευνητικής πρότασης στην ΕΕΔ, το επιστημονικό προσωπικό που εμπλέκεται στην έρευνα δηλώνει εγγράφως ότι έλαβε υπόψη τις οδηγίες ερευνητικής δεοντολογίας και ότι οφείλει να τηρήσει τους όρους και τις διατάξεις, λαμβάνοντας όλα τα αναγκαία μέτρα για την προστασία των συμμετεχόντων από κάθε κίνδυνο που αφορά στην υγεία, στην αξιοπρέπεια και στα προσωπικά δεδομένα.
5. Για σειρά ερευνών πάνω στο ίδιο ερευνητικό πρόγραμμα απαιτείται μόνο μια αρχική αίτηση. Νέα αίτηση ή συμπληρωματική ενημέρωση-αιτιολόγηση απαιτούνται μόνο στην περίπτωση που γίνουν ριζικές ή ουσιαστικές αλλαγές (π.χ. αλλαγή οργάνου μέτρησης) στο ερευνητικό πρόγραμμα.
6. Δεν χορηγείται άδεια σε έρευνα που προβλέπει χρήση απαγορευμένων ουσιών ή διαδικασιών (π.χ. αφαίμαξη αίματος για ντοπάρισμα), καθώς και κάθε μορφής ουσίες που πιθανόν να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική υγεία των συμμετεχόντων στην έρευνα.
7. Πρέπει να αποφεύγονται με κάθε τρόπο διαδικασίες που κρύβουν κινδύνους για τη σωματική και ψυχική υγεία και την αξιοπρέπεια των συμμετεχόντων.
8. Πρέπει να υπάρχει μέριμνα για την παρουσία γιατρού, ψυχολόγου ή άλλου επαγγελματία όπου κρίνεται απαραίτητο. Ο γιατρός, για παράδειγμα, ενημερώνεται για τη μεθοδολογία της έρευνας και τους πιθανούς κινδύνους, εξετάζει το ιατρικό ιστορικό των συμμετεχόντων και συναινεί στη συμμετοχή τους.
9. Πρέπει να αποφεύγονται αποκλεισμοί και διακρίσεις (καταγωγή, φύλο, θρησκεία, εθνικότητα κ.λπ.) όπως και κάθε προκατάληψη σε όλα τα στάδια της έρευνας (σχεδιασμό, συλλογή και ερμηνεία των δεδομένων).
10. Στις έρευνες που διεξάγονται με χρηματοδοτούμενα προγράμματα πρέπει να αναφέρονται οι φορείς χρηματοδότησης. Οι χρηματοδοτήσεις πρέπει να εξυπηρετούν τους σκοπούς της επιστήμης και να μην υπάρχει εμπορική εκμετάλλευση προϊόντων ή διαδικασιών και προβολή συμφερόντων.
11. Οι χορηγοί ενημερώνονται από τους ερευνητές μόνο για θέματα σχεδιασμού και τελικών αποτελεσμάτων.

12. Όλοι οι συν-συγγραφείς πρέπει να συμβάλουν ουσιαστικά στην προτεινόμενη έρευνα και οι αρμοδιότητες καθενός καθορίζονται εξ αρχής. Στην περίπτωση αλλαγής ή προσθήκης ονομάτων πρέπει να ενημερώνεται η Επιτροπή.
13. Για κάθε έρευνα εκτός Σχολής πιθανόν να απαιτείται άδεια και από άλλους αρμόδιους φορείς. Για παράδειγμα, στο πλαίσιο έρευνας σε σχολεία, απαιτείται άδεια και από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

B. Αρχές Δόμησης Δήλωσης Συγκατάθεσης

Η αίτηση έγκρισης διεξαγωγής έρευνας πρέπει να συμπεριλαμβάνει το έντυπο της δήλωσης συγκατάθεσης συμμετοχής δοκιμαζομένου, το οποίο δομείται σύμφωνα με τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

14. Οι συμμετέχοντες πρέπει να ενημερώνονται πλήρως για τις συνθήκες, τη διαδικασία και τους πιθανούς κινδύνους της έρευνας, ώστε να δίνουν την έγγραφη συγκατάθεσή τους πριν την έναρξη της έρευνας.
15. Γράφεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα και υπογράφεται από κάθε συμμετέχοντα. Για τα άτομα που δεν είναι σε θέση να υπογράψουν (ανήλικα άτομα, άτομα με ειδικές ανάγκες) ενημερώνονται και υπογράφουν οι γονείς ή οι κηδεμόνες.
16. Εμπεριέχει γενική περιγραφή του υπόβαθρου και των στόχων της έρευνας και επαρκή επεξήγηση των διαδικασιών που θα ακολουθηθούν, αναγνώριση των πειραματικών διαδικασιών και περιγραφή όλων των πιθανών κινδύνων που ενυπάρχουν σε αυτές τις διαδικασίες.
17. Περιγράφει τις ωφέλειες που τυχόν θα προκύψουν από τη συμμετοχή των δοκιμαζομένων στις ερευνητικές διαδικασίες ή από τα αποτελέσματα της όλης ερευνητικής προσπάθειας.
18. Καλεί τους συμμετέχοντες για αποσαφήνιση αποριών και απάντηση ερωτήσεων σχετιζόμενες με οποιεσδήποτε απορίες σχετιζόμενες με τη διαδικασία. Υπάρχει σαφής δέσμευση ότι ο συμμετέχοντας είναι ελεύθερος να αποσύρει τη συγκατάθεσή του ή να διακόψει τη συμμετοχή του στην έρευνα ή να αρνηθεί να απαντήσει κάποια ειδική ερώτηση οποτεδήποτε, χωρίς καμία προκατάληψη από τη μεριά των ερευνητών.
19. Επεξηγεί τα μέτρα που θα ληφθούν από τη μεριά του ερευνητή, ώστε να διασφαλιστούν αφενός το απόρρητο των προσωπικών στοιχείων και αφετέρου οι πληροφορίες, που προκύπτουν από τη συμμετοχή και τις

επιδόσεις του δοκιμαζόμενου. Αν οι συμμετέχοντες αναγνωρίζονται από το όνομα ή από φωτογραφία ή άλλο υλικό στο ερευνητικό χειρόγραφο προς δημοσίευση ή συζήτηση τότε θα πρέπει να λαμβάνεται άδεια από τους ίδιους, ή στο έντυπο της συγκατάθεσης ή γραπτά σε μεταγενέστερη ημερομηνία.

20. Το έντυπο συγκατάθεσης δεν πρέπει να περιέχει καμία γλωσσική ένδειξη που θα συντελούσε στην απαλλαγή ή οποιαδήποτε άλλη παραίτηση νομικών δικαιωμάτων των συμμετεχόντων, αποδεσμεύοντας κάποιον ερευνητή, ή κάποιο Ίδρυμα από την ευθύνη.
21. Στο κάτω μέρος του εντύπου θα πρέπει να δηλώνεται ότι ο δοκιμαζόμενος ή ο αντιπρόσωπός του έχουν διαβάσει και κατανοήσει το έντυπο συγκατάθεσης.
